

Nepovoljni uspehi naših šol in njih vzroki.

Poroča *Fran Vajda*.

Uspehi šole se kažejo v splošnem in zlasti gospodarskem napredovanju ljudstva. Vendar to napredovanje ni odvisno edino od šol, ampak tudi od mnogih drugih pogojev. Najzanesljivejše merilo za šolske uspehe je pač znanje čitanja in pisanja. Marsikdo bi mislil, da sedaj v času splošne šolske obveznosti v naših deželah ni več analfabetov, vsaj med mlajšo generacijo ne. Toda statistika žalibog dokazuje nasprotno, kakor poroča dr. Herman Pfaundler v razpravi „*Analphabeten und Schulbesuchsentziehung in Steiermark*“

v „*Statistische Monatschrift*“ 1909, str. 634—638.

D e ž e l a	prebivalcev na 1 km ²	odstotki slaboumnih (1905)	odstotki analfabetov med 10. in 20. letom (1900)	odstotki Nemcev
Nižje Avstrijsko . .	156	0·042	1·23	95·00
Gornje Avstrijsko . .	68	0·129	0·90	99·39
Solnograško	27	0·179	1·83	99·52
Štajersko	60	0·175	3·92	68·71
Koroško	36	0·252	5·74	74·82
Kranjsko	51	0·063	5·01	5·59
Tirolsko	32	0·134	1·24	55·46
Predarlško	49	0·076	0·97	94·66

Tu se vidi, da imajo ravno dežele z deloma ali večinoma slovenskim prebivalstvom najvišji odstotek analfabetov. V celoti je od Slovencev rojenih v desetletju 1880—1889 leta 1900 bilo 6·92% analfabetov, pri Nemcih pa le 2·44%, čeravno je pri njih razmeroma več slaboumnih (kretenov), ki pomnožijo število nepismenih. Starost med 10. in 20. letom je najznačilnejša, ker dotičniki še hodijo v šolo ali so ravnokar izostali iz šole. V poznejši starosti je seveda še več analfabetov.

Izmed vzrokov visokega odstotka analfabetov preiskuje Pfaundler šolske razmere in zlasti odtegotanje od pouka s posebnim ozirom na Štajersko.

Njegova preiskovanja hočem razširiti še na druge slovenske dežele in dopolniti s podatki iz „Statistik der öffentlichen und Privatvolksschulen in den im Reichsrat vertretenen Königreichen und Ländern für das Jahr 1904/5“.

1. Število šol.

V prvi vrsti se mora poudarjati, da imamo Slovenci premalo ljudskih šol. Statistika za leto 1904/5. izkazuje samo 796, t. j. 3·7% ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom, dočim tvorijo po zadnjem ljudskem štetju Slovenci 4·7% avstrijskega prebivalstva. Potemtakem je 1% avstrijskega prebivalstva, t. j. 261.500 Slovencev brez slovenskih šol! Če tudi upoštevamo 143 nemško-slovenskih in 2 nemško-italijansko-slovenski šoli, še vedno ne pridemo na razmerje, ki bi bilo primerno številu slovenskega prebivalstva v Avstriji. Sicer pa dvojezične ali celo trojezične šole ne morejo doseči popolnih uspehov. Zato se iste tudi opuščajo. L. 1871. jih je bilo še 1353 ali 9·2% vseh avstrijskih ljudskih šol, l. 1905. pa le še 328 ali 1·5%. Najbolj obdarovani s tem dvomljivim darom smo Slovenci, ki imamo skoro polovico vseh avstrijskih dvojezičnih ljudskih šol.

Nasproti našemu pomanjkanju pa so imeli Nemci l. 1904/5. 40·1% vseh avstrijskih ljudskih šol, čeravno jih je bilo komaj 36% vsega prebivalstva.

V slovenskih alpskih deželah je odstotno razmerje prebivalcev iz šol po narodnosti sledeče:

D e ž e l a	odstotki prebivalcev		o d s t o t k i š o l					
	sloven.	nemških	sloven.	nemških	mešanih	sloven.	nemških	mešanih
			(1899 1900)			(1904 1905)		
Štajersko	31·2	68·7	24·3	70·6	5·1	23·8	71·1	5·1
Koroško	25·1	74·8	1·6	75·1	23·3	1·0	77·6	21·1
Kranjsko	93·9	5·6	87·0	9·3	3·7	87·8	9·7	2·5

Ta pregled kaže, da je odstotek nemških šol v vseh treh deželah v tem petletju zrastel, slovenskih pa padel na Štajerskem in Koroškem; na Kranjskem se je odstotek slovenskih šol sicer zvišal, a le na stroške mešanih. V nobeni teh dežel pa odstotek slovenskih šol ne dosega odstotkov slovenskega prebivalstva, niti ne skupaj z mešanimi. Na Koroškem sploh ni mogoče govoriti o slovenskih šolah, tako neznatno je njih število. Zato je tudi izmed dežel v razpredelnici l. odstotek analfabetov največji na Koroškem. Slovenski otrok v nemški šoli ne more povoljno napredovati in še to malo, česar se je naučil, po šoli kmalu pozabi.

2. Uredba šolstva.

D e ž e l a	En šolski okraj obsega				Število učen- cev na eno učno moč	Od 100 šol je imelo				
	km ²	prebi- valcev	šolskih otrok	šol		1	2	3	več	celo- dnevni pouk
		(v tisočih)				r a z r e d o v				
Nižje Avstrijsko . .	762	119·2	18·05	69	49·5	22·4	22·0	14·5	41·1	91
Gornje Avstrijsko .	749	50·6	8·63	35	80·7	25·3	32·4	18·9	23·4	51
Solnograško	1192	32·1	4·99	29	59·6	34·3	31·4	17·7	16·6	96
Štajersko	329	19·9	2·99	13	65·6	22·4	26·4	16·9	34·3	94
Koroško	1291	45·9	7·38	48	60·8	30·7	36·9	17·4	15·0	97
Kranjsko	829	42·3	7·36	32	94·8	49·9	26·0	9·7	14·4	23
Trst	613	134·1	26·35	52	50·6	—	2·3	9·1	88·6	100
Goriško		51·9	7·83	44	80·1	49·8	26·5	9·1	14·6	31
Istra			7·60	31	83·0	54·5	23·7	10·2	11·6	25

Razpredelnica III. primerja povprečno velikost šolskih okrajev, število učencev na eno učno moč, večrazrednost in odstotke šol s celodnevnim poukom v šolskem letu 1904/5. Čim manjši so šolski okraji, tem boljše za šolstvo. Okrajni šolski sveti lažje pregledajo in natančneje poznajo ves okraj ter bolj vplivajo na razvoj šolstva in zlasti na šolski obisk. Koroško, Solnograško in Kranjsko imajo največje šolske okraje, Štajersko pa najmanjše. Čim manj učencev pride na eno učno moč in čim več razredov ima vsaka šola, tem uspešnejši je pouk. Najmanj učencev na enega učitelja je bilo na Nižjem Avstrijskem, potem sledi Trst, Solnograško itd., Kranjsko jih je imelo največ. Po razrednosti je bilo najbolj razvito tržaško šolstvo (mestni značaj), potem Nižje Avstrijsko (vpliv Dunaja), za njim pa takoj Štajersko; Kranjsko je tudi v tem oziru med zadnjimi. Istotako je jasno, da se s celodnevним poukom doseže več kakor samo s poldnevним. V Trstu sploh ni bilo poldnevnega pouka, majhen odstotek šol s poldnevним poukom so imele Koroško, Solnograško, Štajersko in Nižje Avstrijsko; Kranjsko je zopet na zadnjem koncu te vrste. K temu še pride, da na Kranjskem niti večrazredne šole ne dosežajo dovoljnih uspehov v znanju maternega jezika, ker se porabi preveč časa za nemščino. Tako se slovenščina, posebno spisje ne more dovolj vaditi. Da je drugemu deželnemu jeziku odmerjeno preveč ur, to povdarja tudi poročilo c. kr. deželnega šolskega sveta za Kranjsko o ljudskem šolstvu v letih 1906—1908.

Pomanjkanje slovenskih šol na Koroškem, obupne šolske razmere na Kranjskem, Goriškem in v Istri nam nekoliko tolmačijo nepovoljne učne uspehe in visok odstotek mladih analfabetov v teh deželah. A to še ne razjasni vsega, zlasti na Štajerskem ne. Štajersko ima ugodne šolske razmere,

veliko ugodnejše kakor n. pr. Zgornje Avstrijsko, razmeroma boljša učiteljska plača vabi dobre učiteljske moči v deželo in vendar izkazuje razpredelnica I. na Štajerskem več ko 4krat toliko odstotkov mladih analfabetov kakor na Zgornjem Avstrijskem. In zopet ima slovenski del dežele 4·9%, nemški pa samo 3·1% analfabetov med 10. in 20. letom. Šolstvo v slovenskem delu ni veliko slabše ko v nemškem. Sicer od 49 štajerskih šol z deloma ali popolnoma poldnevnikom odpade na slovenske okraje 41, tudi povprečno število učencev na eno učno moč je v slovenskem delu večje ko v nemškem, nasprotno pa je manj enorazrednic in dvorazrednic, celo petrazrednice in šestrazrednice niso redka prikazen v slovenskih kmetijskih občinah. Slovensko štajersko učiteljstvo ni slabše od nemškega, čeravno je v dohodkih nekoliko prikrajšano po razdelitvi šol v krajevne razrede. Kako torej, da imamo štajerski Slovenci za polovico več odstotkov analfabetov ko Nemci, dasi je pri Nemcih veliko slaboumnih? Da si pojasnimo to dejstvo, pogledjmo še, kako prebivalstvo faktično porablja obstoječe šole!

3. Šolski obisk.

Dežela	Normalnih šoloobveznih otrok se je popolnoma odtegnilo pouku		Kazni zaradi šolskih zamud				
	v celoti	v odstotkih	v celoti	na 100 šolskih otrok	zaporov	denarnih kazni	vsota v kronah
Nižje Avstrijsko . .	25	0·00	13414	2·9	4627	8787	15475
Zgornje Avstrijsko .	4	0·00	2542	1·9	743	1799	4116
Solnograško	1	0·00	673	2·2	137	536	1881
Štajersko	1711	0·84	9395	4·6	3082	6313	22157
Koroško	898	1·52	3796	6·4	1386	2410	6832
Kranjsko	3347	3·78	5814	6·6	1756	4058	7959
Trst	2529	9·60	1452	5·5	29	1423	3305
Goriško	719	1·84	1292	3·3	890	402	3487
Istra	11244	21·14	4987	9·4	494	4493	9232

To so žalostne številke iz l. 1904/5. V prvih treh, skoro čisto nemških deželah je minimalno število šoloobveznih otrok, ki bi bili telesno in duševno normalno razviti, a bi se popolnoma odtegnili pouku. Na Štajerskem jih je že 1711, in sicer jih odpade na slovenske šolske okraje 1559. V sledečih letih pa je to število celo rastle: l. 1906. jih je bilo 3110, od teh okolo 2700 slovenskih, l. 1908. pa 3055 in zopet so prednjačili slovenski okraji: Sevnica z 20·6%, Gornjigrad 14%, Konjice 7·3%, Kozje 7%, Brežice 6·4%, Slovenji Gradec 6·3%, Laško 5·1%, Marnberg 4·3%, Celje 3% vseh šoloobveznih otrok. Od 898 takih otrok na Koroškem jih je bilo 639

iz velikovskega okraja, ki je najbolj slovenski. L. 1906. je število na Koroškem poskočilo na 997. Na Kranjskem sicer pojema, toda počasi: l. 1906. 2603, l. 1908. pa še 2514, a tudi to je preveč. Tudi na Goriškem je najslabše v slovenskem tolminskem okraju, ki je imel 305 takih otrok ali 5·4%.

Jasno je, da se ti otroci, ki jih popolnoma odtegnejo pouku, ne morejo naučiti brati in pisati, da torej ostanejo analfabeti. A tudi drugi, ki sicer obiskujejo šolo, toda nemarno, ne pridobijo veliko in še to kmalu pozabijo. Tudi teh je v slovenskih deželah veliko več kakor v nemških. Če izpustimo Istro, ki itak ne more biti bolj zanemarjena kakor je, pride na Kranjskem največ (6·6) kazni zaradi šolskih zamud na 100 šolskih otrok. Na Štajerskem odpade 4877 ali 52% vseh kazni na slovenske okraje, v velikovskem okraju na Koroškem pride 9·3 kazni na 100 šolskih otrok. Povsod smo torej Slovenci najzanikernejši glede na šolski obisk. Koliko pa še je šolskih zamud, ki ostanejo nekaznovane! Vsak učitelj ve, koliko zamud se mora nakupičiti, preden pride kazen za nje.

K tem neopravičenim šolskim zamudam še pridejo olajšave šolskega obiska v zadnjih dveh letih šolske obveznosti. Na Kranjskem izvenmestnim otrokom po 12. letu ni treba več hoditi redno v šolo, ampak le v ponavljalno šolo enkrat na teden. Na Štajerskem sicer ni ponavljalnih šol, a zadnja dva letnika se na kmetijskih šolah v poletju popolnoma oprostita od šolskega obiska. Torej ravno v dobi, ko so otroci duševno že bolj razviti in pristopni uspešnemu pouku, v tem času pa preneha za nje stroga šolska obveznost.

Da se dvigne šolski obisk, predlaga Pfaundler hitrejšo postopanje proti šolskim zamudam. V začetku šole bi se naj staršem vročili predpisi o šolskem obisku in o posledicah neopravičenih šolskih zamud. Prejem teh predpisov bi morali starši s podpisom potrditi, kar bi veljalo namesto zdaj običajnega prvega opomina, tako da bi že prvi neopravičeni zamudi sledila kazen. Najpozneje 3. (zdaj 8.) dan po zamudi bi se ista morala opravičiti. Ako se to ne zgodi, mora krajni šolski svet takoj dognati vzrok zamude in narekovati kazen. Tekom 3 dni bi se kazen morala plačati. Priziv zoper kazen bi sicer bil dopusten na okrajni šolski svet, na deželni šolski svet — kot zadnjo instanco — pa le takrat, če se razsodbi krajnega in okrajnega šolskega sveta ne strinjata. Vsekako pa bi se kazen morala plačati takoj po prvi razsodbi in priziv nima odložive moči. Če bi neopravičeni zamudi takoj sledila kazen, ki bi se pri ponovnih zamudah hitro stopnjevala, bi odtegotvanje od pouka prenehalo biti dobičkanosno.

S tem se splošno strinjam, le to se mi ne zdi primerno, da bi krajni šolski svet narekoval kazen, ker bi lahko postal popustljiv ali pa bi kazni povzročile sovraštva med domačini.

A tudi poostreni predpisi ne bodo delali čudežev, ako ljudstvo samo ne pride do prepričanja, da je šolska izobrazba vsakemu potrebna. Če prodre ta zavest, niti ne bo treba strožjih predpisov, ampak bomo izhajali z

obstoječimi, kakor izhajajo v drugih naprednejših deželah. Zato se mora širiti med ljudstvom ta zavest potom predavanj, časniških poljudnih člankov in privatnega stika. V tem oziru lahko učiteljstvo mnogo stori.

Najpotrebnejše pa je, da je učiteljstvo v izvrševanju svojih dolžnosti vzor vsem drugim stanovom, da je vsak v svojem poklicu popoln strokovnjak. S hvaležnostjo se spominjam svojih učiteljev, ki so dosegli, da sem staršem uhajal v šolo in rajši prav rano vstajal ter do šole opravil svoje delo, da mi le ni trebalo izostati iz šole. Takšni učitelji gotovo nimajo preveč neopravičenih zamud v svojem razredu.

Odlomki iz moderne didaktike.

(Pav. Flerè.)

I.

O d razumevanja in interesa k volji! Ljudje preteklih časov in njih dejanja pospešujejo hotenje gojenčeve, ga podžigajo, da bo tudi on enkrat deloval po svoji moči na velikih dejanjih svojega naroda" (Rude) in „zgodovina bodi učiteljica človeštva, in če ni, potem imajo učitelji zgodovine velik del te krivde" (Herbart).

S tem smo označili smoter zgodovinskega pouka, in pri tem ostanimo! Če se strinjamo z gorenjima stavkoma, potem moramo kar določiti stvarno smoter zgodovinskega pouka, recimo tudi zgodovine: etičen in psihologičen. Idealen in realen mora biti: zgodovina daj razumevanja in smisla za narodne ideale, zgodovina pa pokaži tudi pravo sliko sedanjosti in njenega razvoja. — In tako pridemo k izbiri snovi. „Perijode, ki jih ni spisoval noben mojster, katerih zraka ni vdihaval noben pesnik, so malo vredne za vzgojo“, pravi Herbart. Prav še manj kot za veliko, še manj so vredne za malo — z njimi torej vun iz ljudske šole. Mali mož ne potrebuje svetovne zgodovine, njemu zadostuje zgodovina njegove domovine in njegovega naroda, drugi narodi pridejo v poštev le takrat, kadar pridejo posredno ali neposredno v dotiko z njegovim narodom.

In tukaj potrebuje predsvem resnice! Notranja resnica posameznih znamenitih osebnosti je vedno enostranska, kakor nam jo nudi literatura. Človek in čas, ki predstavljata duhá, imata pri vsoji naprednosti vendar velike pomanjkljivosti: človek in čas ne smeta stati v zgodovini nikdar individualna, kakršna lahko sprejema pesništvo. Zgodovina mora imeti vsepovsod stika z okolico, z okoliščinami.

Ampak oni mali, ki sedi tam v klopi; ni dolgo, kar se je začel zavedati, da ni prazno, kar se mu podaja; duša je žejna, tako žejna in radi bi pijače, ki je za njo: zdrave narurne pijače, ki krepí, ki redí; take, ob kakršni je zrasel narod iz malega; take, kakršno si je narod ohranil in jo spoštuje še danes in jo hrani in varuje. Priprave še hoče na popolno hrano. Ne moremo takoj začeti s težko prebavljivo; lahko, domačo najprej: v zgodovini povest, pripovedko. „Povest je most med pravljíčnim svetom in svetom zgodovine; ona je veža zgodovine“ (Rude). — Otrok se navadi šele sčasoma ločiti med notranjostjo in zunanjostjo; zgodovina pa je nemogoča, če se te ločitve temeljito ne zavedamo. Saj je vendar njeno bistvo, da ne merim vsega po svoji osebnosti, da je ne vmešavam vsepovsod poleg, ampak da se navadim gledati tuje življenje z isto vrednostjo in vendar z drugim načinom. — Tega otrok ne more, pretežka bi bila hrana, ki bi jo moral prebavljati njegov želodček, in ne bi je prebavil: obležala bi mu ali pa bi jo izbljuval — dobička ne bi bilo, le želodec bi ga bolet.

Povest pa — o, to je nekaj drugega! Ljudstvo je dobilo pojme, in kakor je že njegova navada, verovati po svoje, je hotelo biti tudi tu na svojih nogah in njegova je beseda, ki je govorila zgodovino — brez letnic, še fakti in kraji so po njegovem: povest je tu — in to je temelj, na katero bo zidal otrok pregled zgodovine.

Tako bi hoteli — drugi so bili drugih misli:

- a) Basedow je hotel za temelj zgodovinske osnovne pojme.
- b) Salzmann naslanja razlago osnovnih zgodovinskih pojmov kolikor mogoče na domovinske predmete.
- c) Harnisch hoče imeti za podlago svetovni zgodovini zemljepisemski pouk že takoj od začetka.
- e) Kehr hoče isto. Izhaja iz domače province in pogovarja zgodovinske slike brez kronologičnega postopka na mesta in druge kraje, na katere naleti pri obravnavi sosednih provinc.
- d) Biedermann pa hoče imeti namestu vojsk in bitev kulturno zgodovino. Začetek si pa ustvarja tako:

I. Kulturno zgodovinski nazorni nauk — nevem, če ne bo tak pouk malo preabstrakten.

II. Kulturna zgodovina domovinske dežele in domovine
Na tedve predstopnji naj bi se naslanjal zgodovinski pouk progresivno.

- e) Albert Richter zahteva, kakor Biedermann, že za pripravo na pravi zgodovinski pouk kulturno zgodovino domovinstva. Zlasti naj bi pospeševala smisel za zgodovino s tem da je bilo poprej drugače kot danes. Boljši je Richter v tem, da ni tako abstrakten, ampak ostaja vedno konkreten; vedno se ozira na domači apercipijski material in na otroško zanimanje. Pač pa nastopajo na

škodo zgodovinski, zemljepisemski in prirodoznanski elementi domovine preveč namešano.

- f) Na Pruskem so začeli tudi kot uvedbno v zgodovino z življenjskimi slikami treh cesarjev nove združene Nemčije. Tu pač stoji na površji — nasproti kakor pri Richterju — osebni moment, zaostaja pa domovinstvo.

To bi bil predpouk zgodovine — koliko ur pa bomo za to lahko porabili na eno- in dvorazrednicah?

II.

Snov zgodovine. Zgoraj sem omenil Herbartov stavek o perijodah, ki niso vredne, da jih podamo učencem; seveda: pravo in edino resničnost nudi le sedanost — ampak to je rodila preteklost. Domovina, domovina in tvoja preteklost! Dolgo je že tega, kar so rekli, da je treba z zemljepisemskim in prirodoznanskim poukom pričeti doma, za zgodovino še ni veljal ta stavek: zlasti se potegujejo zanj Biedermann, Ziller, Zillig in Richter.

Kako pa bi bilo to zahtevo izvesti praktično, o tem so bila mnenja različna:

1. Priklopili so zgodovinske notice na predmete domovinskega zemljepisja; povedalo se je, kdaj je nastala cerkev, spomenik, prekop, javno poslopje.

2. Podajali so snov po zemljepisemski obravnavi domovine kot celotno sliko.

3. Posluževali so se (kakor Finger) obeh oblik.

4. Najboljše je, če uvrstimo zgodovino domačega kraja in domovinske dežele organsko v zgodovino države (pri nas).

Škoda je, da mi še nimamo dosti knjižic in virov, kjer bi zajemali tozadevne podatke; velik dobiček bi bil, če bi si vsepovsod napravili snov, samo snov, domačih okrajnih zgodovin, kakršna je „Zgodovina ormoškega okraja“, izvrstna nemška knjižica o ptujski zgodovini (tudi „Dom in Svet“ ima v njem temeljito razpravo) za celoten pregled pa kot podlaga — ampak tudi samo kot to — pride za štaj. šole v pošteb še Lapajnetova prestava iz Krainza. Edina knjiga, ki velja tu za celotno slovensko domovino, je dr. Pivkova „Zgod. Slovencev.“

Pojdimo dalje! Ne samo imena in dobe, ne samo dejanja in čas, politična in kulturna zgodovina je tista, po kateri se razlega klic. Politična zgodovina je državna zgodovina in zgodovina držav. Kulturna zgodovina pa ima opraviti z življenjem in navadami naroda. Albert Richter trdi po pravici, da je vprašanje, ali in kako naj se obravnava v šoli kulturna zgodovina, prav tako staro, kakor zgodovinski pouk sploh. Saj že zahteva K o m e n s k y v svoji Didactica magna (29. pogl.), da mora znati mladina o razmerah v družini in državi toliko,

kakor je potrebno za razumevanje vsakdanjih dogodkov. — Basedow ni prijatelj politične zgodovine. Vendar pa upošteva kulturno zgodovino. Tudi Salzmann je za kulturno zgodovino.

Vendar pa so ostali ti možje s svojimi zahtevami glas vpijajočega v puščavi za dolgo časa. Šele v prvi polovici 19. stol. so poskušali zopet, da pomorejo kulturni zgodovini do njenih pravic.

Posebno uspešno pa se je trudil za to — čeprav se tudi njemu ni takoj posrečilo prodreti — Karol Biedermann. L. 1860. je izdal: „Der Geschichtsunterricht in der Schule, seine Mängel und ein Vorschlag zur Abhilfe“. Ta predlog se je glasil, da mora prevzeti kulturna zgodovina vodstvo v zgodovinskem pouku; politična pa se mora na njo naslanjati. L. 1876. je izdal Biedermann predavanje o temi: Der Geschichtsunterricht in der Schule. Tukaj stavi najpoprej omenjeno zahtevo, potem pa deli zgodovinski pouk v znane dele:

1. Od 8.—10. življenskega leta kulturnozgodovinski nazorni pouk;
2. od 10.—12. leta kulturno zgodovino domovinske, dežele in domovine;
3. od 12.—14. leta dvanajst velikih kulturnih slik.

Celotno hoče imeti Biedermann pri zgodovinskem pouku retrospektivno metodo; on postavi učenca takoj na višek slednje kulturne dobe, ki je od prejšnje le precej daleč. Podá tudi kulturno stanje te dobe kot enotno celotno sliko in pri tem primerja obe kulturni sliki. Tu se seveda spozna, v koliko točkah sta si podobni, v katerih različni. Tedaj pa nastanejo vprašanja po dogodkih in vzrokih, zaradi katerih so nastopile te spremembe in s tem oživi zanimanje za čas in dogodke, ki leže med tema obema dobama, in ki so zakrivili novo stanje.

Gotovo je, da Biedermann tako združuje kulturno s politično zgodovino, samo da nastane pri njem zgodovinski dogodek kar enostransko vzrok kulturno zgodovinskega stanja. Kulturna zgodovina pa mora biti tudi le del celotnega zgodovinskega pouka, in ne smemo dovoljevati, da bi bil kak drug nje in le nji podložen.

O. Feldhausen in Rosenburg se bojita, da nastane po Biedermannu lahko zmešnjava zaradi prevelikih časovnih odmorov. Menda ne — pri temeljiti obravnavi zgodovinskega pouka se to ne bo zgodilo lahko. Ta Biedermannova metoda nosi ime „kulturno zgodovinska metoda“, pa težko, če po pravici, ker ime postopka ne zaznamuje točno in ker ta „metoda“ z metodo v pedagoškem smislu sploh nima nič opraviti.

„Politična in kulturna zgodovina ne smeta biti pri pouku ločeni“ — to je kvintesenca zahtev, ki jih stavi Albert Richter; in to naziranje pomeni lep napredek v zgodovinskem pouku. On tudi zavrača

postopek, da se podaja koncem zgodovinskega seznam kulturnozgodovinskih zapiskov, „kulturna zgodovina mora biti pred vsem zgodovina“.

Šele v najnovejšem času se upošteva kulturno zgodovino bolj, včasih še celo preveč. Vedno pa še traja spor, ali naj ima prednost kulturna ali politična zgodovina. Za eno govori lažja obravnava, pri drugi zopet pride do veljave večja množina snovi. Jaz bi se držal teh besedi: „Tukaj se mora nuditi kot most, kot nekaka os zgodovinskega pouka to, kar veže notranjo resničnost z zunanjo, in to je dejanje. Ideje v zgodovini ne počivajo, ampak delujejo. Le kjer se gre za to, da se izpremeni notranje življenje v zunanje, imamo zgodovino. Iz notranjega narodnega življenja pripada zgodovini le to, kar vodi do dogodkov, in le to se sme obravnavati iz zunanje kulture, kar izhaja od dogodkov ali vodi k njim. Tako si lahko razlagamo, da so imele vojske in bitke od nekdaj veliko vlogo v zgodovinskem pouku. Kajti v narodnih vojskah dosega življenje dejanj narodov svoj višek. — Torej niti biografična, niti kulturno zgodovinska metoda sama ne odgovarja resničnosti pouka; ampak obe je treba obravnavati v sebi in poleg sé, obe vezani s politično zgodovino.“¹

Družabna zgodovina je bomba, ki je padla kot reforma v najnovejši čas. Ta del se krije deloma s kulturno zgodovino sedanjosti. S to zgodovino se peča zlasti Dörpfeld. Družabna zgodovina naj bi zbrala snov, ki se nahaja raztresena v zgodovinskem pouku (tudi biblijskih zgodbah, humanističnem delu čitanke) in jo uredila. Ima štiri glavne dele:

1. Človeško dušo (psihološko).
2. Življenski način in navade (etnografsko).
3. 6 razredov del (kulturnih delavnic): deželna bramba, pravo, imetje, zdravje, omika in dušni blagor.
4. Družbe (socijalistika).

Socijalistika je najpoglavitejši, pa v obravnavi najtežji del. Bistvo družbe razvija Dörpfeld na malem društvu: smoter, pravila, predsednik, pravice in dolžnosti društvenikov. Samoobsebi umevno spada v ta zgodovinski del tudi ustavoznanstvo etc.

Da bi tvorila v ljudski šoli družabna zgodovina poseben učni predmet, za to se jih malo ogreva — pač pa spada ta del v nadaljevalne tečaje pred vsem in deloma le na najvišjo stopnjo ljudske šole.

III.

Deloma le sem se dotaknil dozdam metod kot takih, bil je govor v izboru snovi. Med metodami bi omenil najprej biografične. Kdor je hoče poznati v vsem njenem najgolejšem bistvu, naj vzame v roke Kornelija

¹ Dr. W. Tögel: Didaktik und Wirklichkeit. Str. 166.

Nepota in čita njegove biografije. Biografična metoda sestavlja takorekoč zgodovino iz biografij odličnih oseb — na te se opirajo dogodki, za njimi so narodi i. t. d.

Če hočemo izvedeti njeno pravo bistvo, je najboljše, da pogledamo, kaj ji očitajo njeni nasprotniki Ziller, Biedermann, Willmann, Zillig, Gustav Wiget, Teodor Wiget i. dr. — sami privrženci Herbartove šole. O nji trdijo:

Takozvana biografična metoda kaže o slabem razumevanju vzgojnega zgodovinskega pouka, njegovega razmerja do individualnosti, njegovih sredstev in potov kakor tudi nerazumevanje narave zgodovine in biografije same. Ovira napredek, ne nudi za genetično nastopanje snovi; ne da narodu tistega, kar bi mu morala zgodovina dati; da, Campe ji celo očita, da podaja napačno sliko časov in še mnogo drugega so nadeli na njen rovaš.

Aleks pl. Humboldt pravi: „Če stojimo dalj časa ob strani čistega in v resnici velikega značaja, prehaja na nas kakor dih od njega.“ Zato ne smemo misliti, da bi opisi velikih osebnosti res ne bi imele vzgojnega smisla in vpliva na mladino; saj tega tudi Herbartovci niso trdili in zato tudi ne zametajo popolnoma uporabe življenjepisa v pouku, ampak so le proti temu, da bi se snov nakopičevala samo okolo osebnosti. „Biografija se ne sme učencu vsiliti; naj si jo ustvari sam. Ustvarjenje biografije naj bo metodična vaja“¹.

Progresivno imenujemo tudi metodo, ki je kronologična. Zgodovinski dogodki se obravnavajo v časovni vrsti kakor so se godili. Seveda si tudi tukaj ne smemo misliti časa, kakor v ravni črti, če nočemo zgodovine protiti. Ne korači v enomer naprej, pogosto deluje ideja na nas močno, četudi je preteklo od nje začetka že sto in sto let, bolj kakor tista, ki bi morala pravkar delovati. „Ker zgodovinske ideje ne stopajo naprej kontinuirno, mora slediti tudi zgodovinski pouk svoji poti². Vendar pa je to, kako naj se ustvari pot zgodovinskega pouka posebe, naloga, kateri ne bomo mogli gledati strogo na prste. Gotovo je, da se ne bo lahko rešila.

Progresivnemu nasproten je regresiven postopek: izhod od danes nazaj v predtisoče. O ti metodi pravi Tögel: „Pravo resničnost nudi le sedanjost. Ta misel ima toliko vabljivosti, da bi se iz nje izhajalo in koračilo nazaj. Ampak prava zgodovina ne korači nazaj. Potvora bi bila, če bi se igralo glasbeni kos nazaj, in zgodovina je velika simfonija, pri kateri izhaja en motiv iz drugega. V resnici tudi čisto regresivna metoda ni mogoča; način, ki ga tako imenujemo, skače le z viška na višek nazaj in stopa odtu zopet naprej do prejšnjih vozlišč“³. — No, tako pa potem ni več regresivna, ampak nekako regresivno — propektivna.

¹ Ziller, Vorlesungen über allgemeine Pädagogik str. 326.

² Ziller, Materialien zur speziellen Pädagogik str. 156.

³ Dr. Tögel: Didaktik und Wirklichkeit str. 166—167.

Vzlic temu pa, da torej ta metoda kot taka sploh ni mogoča, ima v Nemcih več zastopnikov, ki jo skušajo spraviti v šolo.

Pogostni so tudi, ki se zavzemajo ureditev snovi po skupinah. Oče tega postopanja je F. Haupt.

Fr. Stiehl pa urejuje zgodovino celo po koledarju. Tako ureditev lahko vidimo pri starejših letnikih Svob. Misli pod zaglavkom „Koledar svobodomiselcev“; v šoli bi napravila taka metoda več škode kot koristi, ker je enoten trden urnik po nji nemogoč.

Prav tako ne velja za obravnavo komparativna ali primerjajoča metoda, n. pr.: Cezar in Napoleon se obravnavata zapovrstno in primerjata med sabo. Priznati pa moramo vrednost takega postopka pri ponavljanju in utrjevanju snovi.

Gotovo pa se o nobeni metodi ni toliko govorilo, kakor o koncentričnih krogih. Vzlic temu, da se je ustvarilo objektivno-koncentrično metodo, so jih zlasti pobijali Herbartovci. Glavni zastopnik druge, Rosenburg, karakterizira obe tako: Pri subjektivno-koncentrični metodi razširja vsak nov krog snov; pritem ko nastavljata Spied in Berlet nove slike za razširjenje vse snovi. Ona torej izdeluje, pritem ko ta dva vedno nanovo zidata. Tema je glavno izpopolnjevanje zgodovinske snovi, nam pa utrjevanje.

Kakor rečeno, Herbartova šola je šla v boj proti tem koncentričnim postopkom in ustanovila progresivno metodo Herbart-Zillerjeve šole: tretje in četrto šolsko leto je priprava za zgodovino s pripovedmi, zgodovina pa se podaja v štirih velikih postopnih dobah v petih do osmih šolskih letih.

Še en postopek bi omenil: pragmatično metodo. Če prav pogledamo, je predstava časa pravzaprav subjektivna, torej neresnična vstava v zgodovinska dejanja. Če torej te črtam, mi ostane edino le zveza med vzrokom in posledico. Seveda pa ne morem obdolžiti za vse posledice enega vzroka, pogosto jih je več; mogoče tudi leži vzrok, ki je bila podžigajoča ideja daleč zadaj. Tedaj morem edinole obrazložiti resnično vez med dogodki, t. j. uporabljati moram pragmatično metodo. „Seveda,“ pravi Tögel, „je to le omejeno mogoče, zakaj za finejše vezi otrok še ne more imeti pravega smisla.“¹

IV.

S tem bi bilo kratko poročilce končano, samo da bi storil velik greh, če bi ne omenil, koga sem s temi odlomki pravzaprav karakteriziral.

Adolf Rude — že poprej sem slišal časih to ime, pa znan mi ni bil. Pred nedavnim časom pa mi pride v roke knjiga „Methodik des gesamten Volksunterrichtes. Unter besonderer Berücksichtigung

¹ Tögel, ibid. str. 168.

der neueren Bestrebungen von Adolf Rude“.¹ Kadar slišim imenovati besedo leksikon, enciklopedijo ali kakšen „gesamt—“, vedno postanem skeptičen in nekako s težavo vzamem knjigo v roko; to je napravila iz nas čifutska reklama za take „gesamt—“. Vleklo pa me je ime Adolf Rude. Gledam, listam — moje zanimanje raste bolj in bolj; začel sem delati zapiske, beležil sem svoje misli, prijel sem še enkrat v Rudeju navedene in nenavedene knjige in tako so nastali ti odlomki iz enega predmeta, iz zgodovine.

Knjige Rudejeve nič ne hvalim, nič ne grajam; leta 1903. je izšla prva, leta 1908. pa peta izdaja, ki jo imam v rokah jaz. V nji je oni veliki razvoj, ki so ga vojevali razni metodiki in pedagogi in pisatelj je zadovoljen, „wenn seine Methodik zur Vertiefung der praktischen Schularbeit beizutragen vermöchte. Treue Arbeit im Kleinen, das ist es, was die Schule groß macht“.

Nekaj o šolski higijeni.

Pav. Flerè.

(Dalje.)

IV.

Prehajam k novemu poglavju: k šolskim zdravnikom. Reformirati se je hotelo šolo v higijeniškem oziru; ali kakor je pri takih reformah vedno, da vzdignejo navadno parkrat dosti prahu, tako se je tudi tukaj razpravljalo v teoriji večkrat. Prvikrat se je vrgla ideja l. 1880. na mednarodnem zdravniškem kongresu v Genovi; tu se je prvikrat govorilo o sistematiškem nastavljanju šolskih zdravnikov. Šolski zdravniki pa so ostali še nekaj let na papirju in „sicer zato, ker so bili ljudje, ki so hoteli živeti, po občinah pa so bili tudi ljudje, ki so hoteli živeti in niso radi dovoljevali honorarjev.“ A sčasoma je postalo vprašanje deloma pereče; ker so odkrila sporadična preiskovanja šolske mladine tuintam naravnost grozne zdravstvene razmere.

Učiteljstvo je veselo pozdravilo novo idejo, vsled skrbi za mladino, njemu izročeno; pa tudi občinstvo se je zavzelo za deco, zlasti ker so prišle po odkritju zdravnikov na dan senzacionalne novice: pokazalo se je marsikje, da je živela množina otrok v groznem telesnem stanju; da ji je bilo

¹ Delo je izšlo kot VIII. in IX. zvezek *Bücherschatz des Lehrers*, izdaja K. O. Beetz in A. Rude. — Vseh delov je dozdaj 13 in jim je cena različna; omenjenima zvezkoma skupaj vez. 12-20 K; dobivajo se tudi na obroke in jih imajo v založbi Monath. f. Ped. u. Schulpol. na Dunaju.

telo, izsesano od pomanjkanja, gnezdo raznih bolezni. Pokazalo pa se je tudi, da ni bilo od telesnega dosti boljše duševno stanje; skratka: ti novonastavljeni zdravniki so odkrili marsikje skladanico ran socialne bede...

Njihova je bila v prvi vrsti iniciativa šolskih kuhinj: pomilovanja vredni stanovalci socialnih kloak so začeli dobivati hrano, telo je dobivalo krepilo k razvitku... „Izpodkopljite prave korenine bolezni, in bolezni ne bo!“ — se glasi uvaževanja vreden stavek. — „O, učitelj je vedel za vso to bedo, gledal je dannadan, ali njemu bi težko kdo verjel, da je bomba, ki jo je vrغل v svet, le bomba reforme in ne bomba uničevanja...“ in naj bi govoril pred drugimi še tako glasno, ostal bi le glas vpijočega v puščavi. A zdaj, ko je ideja tu, iniciativa tu, bi moral biti pač grozenski starokopitnež in popolen misantrop, ki bi ne hotel uvidevati koristi, ki jih ima šola — ali bi jih imela — od šolskega zdravnika!

Za šolske zdravnike mora veljati natančen red, po katerem naj se ravna in ki zlasti obdrži enakopravnost med njimi in učiteljstvom. Kot splošni vzorec za tak poslovnik velja oni, ki ga ima mesto Wiesbaden in iz katerega se najde izvleček v „Popotniku“ l. 1901. str. 146., kakor ga je priobčil dr. Jos. Tominšek. Boljša se mi pa zde pravila, ki jih je določil higijeniški odbor društva „Połska Macierz Szkolna“ za šolske zdravnike svojih ljudskih šol. Novejše odredbe raznih mest in šolskih družb, ki so se že tudi spustile hvalevredno na to polje, mi niso došle v roke, zato hočem omenjati le nalogi, ki jih stavi eden ali drugi zgoraj omenjenih poslovnikov na zdravnika.

Wiesbadenski pravi: „Naloga šolskih zdravnikov je, nadzorovati zdravstveno stanje učencev, njim izročeni, in sodelovati pri zdravniškem pregledu prostorov in priprav, ki spadajo k šoli; obvezani so torej izvrševati vse v to nalogo spadajoče ukaze mestnega odbora.“

Društva „Połska Macierz Szkolna“ § 1. pa se glasi: „Šolski zdravnik je dolžan: a) skrbeti za posebno negovanje šolske higijene v šolskih lokalih; b) gledati na strogo varstvo zdravja njemu izročeni gojencev, eventuelno šolarjev; c) paziti vestno na higijeno učitelja v šoli“. Zelo važna se mi zdi zadnja točka, in o nji bom govoril še na drugem mestu.

Leta 1907. se je vršil v Münsteru shod zdravnikov, kjer sta govorila znana šolska higienika prof. dr. Königshofer iz Stuttgarta in dr. Stephani iz Mannheima; tu se je stavila tudi zahteva, naj bi bili v vseh čitankah pismeni odlomki higijene, in naj bi poučevali v tem v prvi vrsti šolski zdravniki. — Preponižno je mnenje, da odgovarjajo ti zahtevi že naša stara berila, in še ponižnejše je vprašanje, kje in v koliko?

Poleg šolskih zdravnikov naj bi imela vsaka šola malo domačo lekarno. To ima n. pr. gluhonemnica v Ljubljani. Ta zavod ima tudi posebno ordinacijsko sobo in bolniške sobe za deški in dekliški oddelek; pozabiti pa ne smemo, da je pri šoli tudi zavod s stanovanji, in so otroci-gojenci tam po-

polnoma doma. Zato mi ne bomo zahtevali vsega tega, tudi ne potrebujemo v svoji skromnosti, pač pa bi bilo nujno potrebno večkratno preiskovanje pri razgaljenem zgornjem truplu, ki bi se razširjalo v prvi vrsti na celotno telo in na celotno konstrukcijo in konstitucijo. To bi dalo imenitne podatke!

Saj se je pokazalo pri raznih takih preiskavanjih karakteristično dejstvo, da niso slutili o mnogih boleznih niti otroci, niti starši, zlasti se je to opazovalo pri srčnih hibah, pljučnih katarih in kilavosti.

In kake velike važnosti bi bilo zdravniško preiskovanje iz šole izpuščenih otrok. Ne bi jih pomrlo toliko v cvetu svoje mladosti zato, ker so si izvolili poklic, kateremu niso bili kos zaradi svoje telesne konstitucije. No, res je tudi tukaj dostikrat kriva socialna beda, zlasti po mestih, kjer mora misliti pretežna večina otrok takoj, ko izstopijo iz šole na to, da si služijo svoj kruh ter napasajo po okrutnem naravnem zakonu za to napravljenе organe ... Žalostno znamenje dobe!

V.

„Paziti vestno na higijeno učitelja v šoli!“ se glasi zahteva zgoraj omenjenega poljskega šolskega društva na svojega šolskega zdravnika.

Na prvi pogled je nekako poniževalna domneva, da ne bi bil učitelj o sebi prepričan, da je poučen o higijeni. In da ni, in če ni, čigava je krivda? Odgovor naj si išče vsak sam ter naj upošteva, da se poučuje na učiteljskih celo somatologija in higijena ... No, pa ironijo v kraj! Kako nujno je poučevanje higijene pri učiteljstvu in razširjanje higijeniških nauk med šolsko mladino, kaže dejstvo, da ni ne enega kongresa za šolsko higijeno, kjer bi ne bili tudi ti točki kot kardinalni na tapetu.

Preden pridem na nju, reagiram še enkrat na zgornji stavek; pa le na ta način, da mu pritrujem s stavki oficialnega poročila „O higijeni učiteljstva“ na norimberškem shodu. Tam sta izvajala dr. med. von Tushenbroek iz Amsterdama in Th. Witry iz Luksenburga sledeče:

1. Higijena učiteljskih moči, je šele v prvih povojih razvoja. Poročilo o higijeni učiteljstva bi moralo tedaj podati pregled o tem, kar je že stalno, iz že nahajajočih se podatkov ali o čem se da sklepati.

2. Za tak pregled je v prvi vrsti pomembno, kar se lahko učimo iz statistike mortalitete in morbitete z ozirom na življensko trpežnost in zdravstveno stanje učiteljev.

3. Na drugem mestu nastane vprašanje: katere so škodljive posledice, katerim so izpostavljeni učitelji v svojem poklicu?

Ali so ti škodljivi vplivi taki, da vodijo do:

a) pravih stanovskih bolezni?

b) prezgodnje porabe delavske in življenske moči?

4. Samoobsebi umevno moramo odgovoriti na to vprašanje:

- a) za razne kategorije pouk dajajočih,
- b) za moški in ženski poučni personal, in
- c) za vsako deželo ali del dežele, v kolikor se po posebni uvedbi pouka karakterizujejo.

5. Tako občemožno sklepanje je šele potem mogoče, ako se bode izluščilo najpoglavitnejše in skupno gradivo iz zaznanj različnih dežel.

Torej, le dajte nam poleg higijeniških šol in postavno higijeniških stanovanj tudi šolskega zdravnika ter mu zabičite strogo, naj pazi vestno na higijeno učiteljstva, in znižal se bode procent mortalitete in morbitete!

* * *

Naj govorim zdaj še specijelno o higijeniškem poučevanju učitelja. Na učiteljišču se uči pol leta v 1. letniku somatologija, pol leta v 4. letniku higijena; torej če vzamemo maksimum, je število učnih ur, ki jih porabi docent lahko za razlago vsakega predmeta, 15. In še tu gola teorija v najozkosrčnejših mejah v somatologiji kakor v higijeni, ki izgine tako kmalu, da ostane kandidatu malo do tiste dobe, ko je nastavljen.

Poglejmo rajše, kaj mislijo kompetenčni šolski higijeniki v tem oziru!

V Norimberku je slonelo oficijelno poročilo na sledečih stavkih:

1. Pouk o šolski higijeni je vsem učiteljem potreben.

2. Ta se razteza na:

- a) anatomijo in fiziologijo zdravega človeškega telesa;
- b) šolski bolezni;
- c) zgradbo šolskega poslopja in njega notranje ureditve, igrališča itd.;
- c) higijeno pouka;
- d) higijeniško nadzorovanje učencev.

3. To se doseže deloma po predavanjih, oziroma s poukom in deloma s praktičnimi vajami; najprimernejše bi se dalo to izvršiti za učiteljišnike na učiteljiščih, za že nastavljene učitelje v posebnih kurzih.

4. Vbodoče je uvesti pri učiteljskih izpitih šolsko higijeno kot obvezen predmet.

Ravnatelj Gugler iz Dunaja je še želel, da se goji na učiteljiščih teoretično šolska higijena, ampak učenci se morajo tudi privaditi, kako se dobljeno higijeniško znanje praktično uporablja.

Jaz pa še pravim, da tudi vse to ne bo še pomagalo, dokler ne stopijo naša izobraževališča iz ozkih mej konvencionelne laži in dogmatike ter pokažejo človeka prostega in popolnega v čednosti in grehu, kakršnega je postavil stvarnik v raj... Le če bo podkovan v samotologiji in higijeni učitelj dobro, mu bo mogoče poučevati telesni in duševni razvoj mladine, odvrčati od nje škodljivosti in pogubnosti, spoznavati njeno bolno duševno

in telesno stanje in ga pravilno obravnavati. Mogoče pa se mu bo tudi izogibati stanovskim boleznim, iste premagati ter se okrepljevati za boj proti njim.

In zato bi ponovil tudi na tem mestu klic, ki se razlega od vseh strani: „Dajte učiteljstvu večje in intenzivnejše izobrazbe!“

(Konec.)

Šolstvo za časa reformacije na Slovenskem.

Dr. Iv. Lah.

(Dalje.)

III.

Reformatorji in pedagogi.

Govoriti nam je sedaj o drugem gibanju, ki se je rodilo kot nasprotna sila renesanse, kot protest posvetne cerkvene smeri, kot odpor poniženih in potlačenih proti polbogovom višje družbe tedanje dobe. Kristjanski in antiški življenski nazor, ki sta bila združena v cerkvi, sta se tu razšla in si stopila v nasprotje prav tako, kakor sta si bila nasprotna, preden sta se združila. Ker se je poganski princip dvignil nad kristjanskega in proti njemu, ozval se je ta s tem večjo silo, zaradi izobraženega sveta višjih slojev in z njimi vred je vsprejela cerkev nekoč vase staro vedo in filozofijo ter jo podvrgla vedi in isti sloji so bili zopet, ki so staro vedo, filozofijo in umetnost osvobodili ter jo postavili nad vero. Kristjanstvo pa ni bilo nikdar filozofični sistem, bil je to nauk, bila je to življenska filozofija nižjih slojev. Njega preprostost je lahko izhajala brez stare filozofije, zato je reformacija, kot novo oživljeno kristjanstvo boj proti paganstvu, učenosti in posvetnosti v cerkvi, obenem pa boj za uveljavljenje kristjanskih načel v življenju. „Das Gesetz Christi ist nicht Lehre, sondern Leben, nicht Wort, sondern das Wesen, nicht Zeichen, sondern die Fülle selbst“, pravi Luther v spisu „Von dem Missbrauch der Messe“.

Oboje gibanje pa izhaja vendar iz ene sile, t. j. iz one notranje sile, ki jo imenujemo osvobodjenje človeka. Kakor je višja družba našla izven cerkve svoj ideal, antiški svet, tako je nižja neučena družba tudi daleč za cerkvijo našla svoj ideal: prvi kristjanski svet. Zato ima obojno gibanje v sebi proticerkveno smer, in cerkev se je s svojo popustljivostjo rešila s tem, da je stopila na kulturno smer renesanse ter našla svojo moč v posvetni sili. Skupni znak obeh smerij je odpor k sedanjosti in ljubezen do preteklosti. Renesansa hoče uveljaviti staro rimsko življenje, reformacija staro kristjanstvo, zato iščeta oba svoje sile in opore v preteklosti. Renesansa v starih klasikih, pesnikih in mojstrih, reformacija v

bibliji in evangeliju. Treba je bilo torej to silo dati družbi v roko: renesansa hiti izkopavati iz starih razvalin stare kipe in stavbe, izdaja in tiska stara dela ter jih razširja med svetom, reformacija išče prvotno izdajo evangelija in hoče podati biblijo ljudstvu v narodnem jeziku, da bi bila vsakemu dostopna: renesansa je odpor proti šolski filozofiji, šolski vedi in umetnosti: sam mora iskati umetnik novih svetov; reformacija je odpor proti cerkvenemu, spačenemu nauku, duhovnik ni posrednik med Bogom in človekom, sam se more človek in mora približati Bogu z živo vero. V obeh smereh torej vidimo človeka nad družbo, individuuum je sam sebi prvi, sam išče potij svojega namena in svoje sreče. Toda ravno v tem vidimo že prvo bistveno razliko obeh smerij nele po vsebini, ampak tudi po obliki. Stari antiški ideal je bil dostopen le temu, ki je znal stare jezike, kar je bilo mogoče le višjim slojem družbe; da je mogel biti kristjanski ideal dostopen vsem ponižanim in pozabljenim, ga je bilo treba podati v narodnem jeziku. Renesansa je torej aristokratska smer, reformacija demokratična, prva je latinska, druga narodna, ali bolje: napram srednjeveški latinščini, ki je bila takorekoč napol narodni jezik cele Evrope, zahteva renesansa čisto staro latinščino, reformacija odklanja srednjeveško in staro latinščino in zahteva knjig in šol v narodnem jeziku.

Ako smo tako označili medsebojno razmerje obeh gibanj, moramo še opomniti: V Italiji, kjer so bila tla za renesanso ugodnejša nego za reformacijo, je zmagala prva ter je sprejela vase od reformacije le načelo verske svobode, — dokler se ni jezuitom prepuščena cerkev obrnila proti nevarni sili, — v Nemčiji so bila tla ugodnejša reformaciji nego renesansi, zato je reformacija bila vsebina, ki ji je obliko dala renesansa, družil ju je boj proti cerkvi toda verski moment ju je tudi razdruževal. Vsako združenje obeh elementov je pomenilo novo stalno formo, konfesijo... Dasi je boj med obema svetovoma stalen, vidimo, da sta vedno kot ekstrema stala poleg sebe ter v medsebojnem boju tvorila zgodovino človeštva. Ideal renesanse je bil nedosežen ter je ostal nedosežen, prav tako kakor ideal reformacije. V obeh smereh vidimo idealizem, hrepenenje po višjem samostojnem življenju.¹

Chamberlain pravi, da noben pojav ne deluje samostojno, „ampak kot paralela med mnogimi silami, ki tvorijo tako silo napredka“. Tako je novo kipeče življenje povsod vsprejelo nase ono formo, ki je imela za seboj množino ter je morala postati zmagovita: prilagodila se je razmeram. Zato je pri nas zmagovala reformacija, ker ji je tla pripravil čas: po socialnih bojih so prišli verski boji in po verskih bojih kulturni boj². Chamberlain trdi, da je v reformaciji politika zmagovala nad vero, istotako

¹ O medsebojnem razmerju renesanse in reformacije gl. Fr. Drtina, *Dejiny paedagogiky* str. 200 i. sl. predavanja 1904/05. Isti: *Miselni razvoj evr. človeštva*: 253. sl. (slov. prev.)

² Chamberlain: *Grundlagen des XIV. Jahrh.* str. 577.

trdi dr. Gruden¹, da je bila reformacija le boj za cerkveno autonomijo. Mislim, da reformacija, kakor jo razumevamo mi, ni bila politična, postala je šele to pozneje, ko je dobila že gotove forme in so posvetne oblasti v nji iskale vse kaj drugega, nego vero. Duha reformacije čutimo iz socialnih bojev tedanjih slovenskih kmetov, vidimo ga v verskem boju, kakor so ga bojevali naši reformatorji skupaj z ljudstvom, o tretji fazi, o kulturnem boju, ki ga je vodila protestantovska slovenska gospoda, pa vidimo že politično-ozadje. Toda v vseh treh fazah vidimo boj za neodvisnost, za osamosvojenje, boj za svobodo in napredek.

Seveda so se interesi treh stanov tu križali, tuintam so si nasprotovali in v tem je bila zapečatenata tudi usoda slovenske reformacije. Videli smo vzgojni ideal renesanse, pogledjmo vzgojni ideal reformacije. Šola reformacije je morala služiti namenu svoje ustanoviteljice in ta je: učiti ljudi čitati, da morejo sami brati evangelij in sveto pismo v svojem jeziku, podati jim osnovne nauke v katekizmu ter jih pripravljati za cerkev. „Scholae sunt semina ecclesiae“, ali kakor pravi Paulsen:

Die Schule ist eben die Vorhalle der Kirche; oder sie ist die Kirche der Kleinen, wie die Kirche die Schule der Grossen ist.² Toda to so ostale šole samo v svojih prvotnih začetkih, v višjem šolstvu se je spojila reformacija z renesanso, kajti prav znanje starih jezikov ji je moglo služiti v to, da je z njimi prodrla k svojemu izvoru, k začetkom kristjanstva, kajti novi zakon je bil pisan grško in biblija hebrejsko. Tako so nasledniki onih reformatorjev, ki so bili povzdignili svoj glas proti starim poganskim pisateljem, proti Aristotelu in Platonu, proti Ciceronu in Ovidu, sami zopet posegli po njih. Luther sam, ki je bil nastopil zoper Aristotela i. t. d., je pozneje izpremenil svoje mnenje in če je v začetku Erazem opravičeno tožil: „ubi Lutherianismus, ibi litterarum est interitus“, Melanchthon in njegova šola niso imeli več vzroka tako tožiti. O šoli, ki je nastala po zedinjenju, reformačnega in renesančnega sveta bomo govorili pozneje, ko jo bomo dobili na slovenska tla. Sedaj pa je čas govoriti o možeh, ki so pripravljali, delali in vodili to šolstvo pri nas.

Vsaka doba je velika po svojih možeh. Ona rodi može in oni goje dobo. O naših učenjakih, ki so delovali na raznih visokih, posebno nemških šolah, je bil govor že v prvem oddelku tega spisa. Njih delo je bilo posvečeno splošnim kulturnim težnjam tedanje dobe, tujina jim je postala domovina in jim je morala postati, ker v domovini niso mogli porabiti svojih duševnih sil.

Nekako izjemo med njimi dela Tüffernus, ki je na Tübenskem vseučilišču osnoval ustanovo, ki je bila namenjena kranjskim studentom. Te ustanove so bili deležni zelo mnogi revni studentje iz naših dežel.³ S

¹ Gruden o. c. Sklep.

² Paulsen o. c. 328.

³ Gl. Glaser: Zgod. slov. slovstva, str. 50.

tem je bil omogočen študij tudi sinovom nižjih stanov in ravno ti so imeli postati prvi delavci na polju slovenske kulture. Probujejoče se življenje v začetku XVI. veka je sploh zvabilo mnogo sinov nižjih slojev v šole, ki jih potem srečamo pri delu slovenske reformacije — in sicer — ker ni bilo doma šolstva dovolj, so šli na razne šole izven domovine, kar je imelo svojo prednost v tem, da so tam bolj čutili kulturni tok točasne dobe. Tako je prišel tudi Trubar na Reko.

Trubar je ogelni kamen naše kulture, mož, ki je prvi zapustil trajne sledove svojih stopnij v slovenski zemlji,“ pravi Dr. Ivan Prijatelj v svoji knjigi.¹

Trubar kot prvi slovenski pisatelj, kot prvi mož iz naroda, ki posveti svoje sile zopet narodu, kot odločna energična natura, ki vkljub neugodnim razmeram in vkljub nasprotnim silam hoče doseči svoj namen, je kot duhovnik-reformator tudi prvi učitelj ljudstva in ob enem prvi snovatelj domače in javne šole. Ko je v popolnoma katoliški Ljubljani začel s svojimi reformačnimi pridigami je imel mnogo poslušalcev in kmalu tudi mnogo privrženecv. Trubar ni bil učen mož, ampak bil je ena onih natur, ki instinktivno čuti potrebe časa, ki čuje zahteve razmer in jim prilagodi svoje delo. Videl je pač, da je vzrok vse ljudske mizerije, vraž, verske blaznosti, praznoverja i. t. d. nevednost, neizobrazba ljudstva in tu je začel svoje delo. Izobrazbo med ljudstvo mora nesti živa beseda, knjiga in šola. Dokler ni bilo zadnjih dveh pripomočkov, poprijeli so se reformatorji prvega sredstva; žive besede, pridige. In zdi se, kakor da so se poprijeli drugega sredstva šele, ko je postalo prvo nemogoče, kajti Trubar je izdal prvo knjigo (1550), katekizem z abecednikom šele, ko je bil izgnan iz domovine. In šola je mogla postati šele, ko so ji bila z organizacijo pripravljena tla. Ko so se zbrali delavci, je šla reformacija hitro na delo. Prvi privrženeci „nove vere“ v Ljubljani so bili Nemci (takoj po l. 1520.) Trubar je med tem kot študent videl Solnograd in Dunaj. Ni dvoma, da je slišal o Luthru, toda domov se je vrnil kot veren katolik in je kot tak nastopil tudi svoj duhovski stan. Kaj ga je peljalo na pot reformatorjev, je povedal neenkrat in čutimo to iz vseh njegovih besedij. Trubar je izšel še iz srednjeveške šole in ta se mu je zdela nezadostna, posebno pozneje, ko je prišel na Nemško ter je imel priliko tam videti novo razvijajoče se šolstvo.

Šolstvo te dobe v Nemčiji je dobivalo že svojo stalno formo. Veliki kompromis med reformacijo in humanizmom, ki ga je izvedel „praeceptor Germaniae“ Luthrov prijatelj Melanchton, je bil že skoraj gotov. Da, bližali so se že časi, ko se je med teologi nove vere razvnel ljut boj. Sredi tega kompromisa in sredi teh bojov je delal Primož Trubar za slovensko cerkev, za slovensko knjigo in za slovensko šolo. Ako čitamo njegove izreke o šoli v raznih predgovorih se nam zdi, da slišimo Luthra iz l. 1524.

¹ Gl. Dr. Iv. Prijatelj: O kulturnem pomenu slovenske ref. Ljub. 1908. št. 5.

Že njegova prva in sploh prva slovenska knjiga je imela vzgojni namen, poleg verskega, ako se da sploh v reformaciji verstvo od vzgoje ločiti. „Philopatridus Illyricus“ (Trubarjev psevdonim) govori tu o ljubezni do Kranjcev in do domovine ter podaja dvojé najpotrebnejše, kar smo takrat potrebovali katekizem in abecedo in zraven prosi vse „zueiste, brumne farmoštre, pridigarje, šulmaštre inu stariše inu vse, kir znajo brati“, naj ljudem čitajo ter jih čitati učijo. In isto prošnjo ponavlja pri drugi izdaji l. 1555.: Na tu uas šulmoštre, pridigarje, inu gospodarice prossimo inu opominamo na božim meistu, de vi u naših šulah cerkvah in hišah vučite.

Also ein Lese- und Katechismusunterricht, vorbereitend und begleitend den Gebrauch der Schrift, das ist die Wurzel, woraus die protestantische Volksschule erwachsen ist.¹

Dr. Prijatelj piše: „Reformacija je prva spoznala veliko važnost šolstva. S kako vremo se je lotila izobrazbe mladine od katoličanov popolnoma zanemarjene¹. Rekli smo že, da je bila to podlaga vse reformacije, kajti, kakor hitro je položila svojo silo na knjige, je mogla živeti le ob tem, da je dala narodu knjige v roke ter ga naučila čitati. Z namenom osnovati stalno slovensko protestantsko cerkev, govori Trubar l. 1564. v „Cerkveni ordningi ali Naredbi“: (citirano iz Prijateljeve knjige:) Htretimu, de se dobre Shule gori narede inu dershe, sakai Bug hozhe, de se ty eni ludy od mladosti gori koie, rede inu vuzhe, de ta Pysma tih Prerokou inu Jogrou bodo vmeili brati, prou fastopiti, inu druge is sznih vuzhiti... Obena Deshela, ne meisto, ne gmaina ne mogo pres Shul, pres Shularieu inu pres vuzhenih ludy biti, ne deshelskih ne Duhouskih rizhy prou rounati ne obdershati...

Obtu ie fylnie potreba, tudi per šadashnim zhaffu, de se te Shule poufod gori dershe, de tei cerqui dobra Seimena od mladih Vuzhenih ludy Bogu na zhaft inu timu keršzhanstvu dobrimu, sa šebo pustimo. Cesary krali, Vyudi, inu vša oblaš inu Gospozhdina so dolshni Dobre vuzchene Shulmoistre, inu vmeitelne mlade ludy, ote Closhtre inu Korarye poštaniti inu te lenee, nemarne, pofreshne nezhfite inu Malikouske Farye inu Menihe is nih ifurezhi inu špoditi. V slednim Meistu, vtergu inu per sledni Fari Shulmoistre inu Shularie dershati, Vmeistih inu Tergih, de e Latinsku inu Nemshku, [per tih Farah od Farmoshftrou, Podrushnikou inu Meshnariu tu Slovensku Pysmu, brane inu pišfane vuzhi... [Za višjo izobrazbo torej priporoča Trubar nemščino in latinščino, kar je odgovarjalo potrebam časa, seveda s tem ni rečeno, da je slovenščina izključena in se je v resnici tudi vpoštevala v nižjih razredih ljubljanske gimnazije¹. Kako sta cerkev in ljudska šola združeni, kaže daljna naredba Trubarjeva v Cerkveni ordningi.“ (Dalje prih.)

¹ Gl. Paulsen: Das deutsche Bildungswesen. 46.

¹ Gl. dr. Iv. Prijatelj. o. c. 28. sl.

¹ Gl. Dr. Kidrič: Naši Zapiski, 1909. št. 7-8.

O varstvu umetniških, historičnih in prirodnih spomenikov.

Predaval dne 9. junija v postojnsko okrajnem učit. društvu cesarski svetnik *Ivan Franke*.

(Konec.)

To kar nas veže na domovino in nam jo priljublja, ni le čar one ublažilne starostne patine (vnanjosti) starih stavb, temveč je pred vsem tesna zveza med poslopji, krajem in ljudmi. Vse to se zlije v skladno harmonično umetniško celino. Umetniška nekultura razdira in ruši to zvezo in da jo docela ne razdere, je naloga domovinskega varstva.

„Če nam je varstvo domovine resna stvar, se ni omejevat na to, da bi dedščino svojih prednikov vestno čuvali svojim potomcem. Na lepoto in značaj naših krajev vplivajo ne malo nove stavbe, ki nastajajo zdaj tu, zdaj tam po deželi, bodisi tvorbe za stanovanje, za industrijo ali za promet. Z grozo opažamo, kako se najlepši kraji kvarijo z neobzirnim barbarstvom, ki se z njim izvršujejo taka podjetja. Gospodarski pokret, premenitev socialnih razmer zadaja vedno novih stavbinskih zadač in bilo bi nesmiselno, blazno početje, če bi hoteli ustavljati ta napredek civilizacije. Poleg gmotnih in tehniških napredkov, ne smemo pozabiti idealnih dobrin in doseči moramo, da najdemo za vsa nova stavbinska vprašanja rešitve, ki odgovarja nadaljnjemu zdravemu in prirodnemu razvoju naše domovine.“ Približno tako je govoril arhitekt dr. Karel Holey na Saksonskem in drugod po Nemčiji. On in drugi somišljeniki, po večini stavbeniki, so tam oživotvorili tudi že praktično rešitev takih teženj. Na kratko naj omenimo kako hočejo to doseči, način, o katerem so sklepali in se posvetovali na zborovanju nemških arhitektov in stavbenikov. Na nižjih stavbinskih in stavbnoobrtnih učilnicah naj se opusti otepanje monumentalnih stavbnih oblik slehernih slogov, ki največ povzroča neresnično, bahavastvo lepšanje fasad (pročelj); v glavnem naj se goji oblikovni razvitek podane konstrukcije ali zunanost naj se razvija iz notranjosti stavbe. Uči naj se okusnost za obliko najpreprostejše meščanske hiše, ki jo tirja stvarnost, prikladnost okolici in kraju. V realkah naj se omeji risanje in slikanje tihožitij, plaščev, vrčev i. e. in naj se navaja učence višjih razredov risati podobe po enostavnih spomenikih in tipičnih stavbah, kmečkih hišah, kapelah, nagrobnikih. Prihodnje leto bo v Berlinu izložba risb te vrste. Arhitekti delujejo s predavanji in kurzi za stavbinske in tesarske mojstre.

Na Bavarskem, in za tem v pretečenem letu na Saksonskem, so ustanovili v društvu za ljudoznanstvo in ljudsko umetnost poslovno mesto, kjer predelavajo in popravljajo predložene načrte izurjeni stavbeniki v smislu

domovinskega varstva. Za to delovanje, ki po poročilih prav veselo uspeva. Vam lahko podam nekaj zgledov. Bavarci in Saksi so torej najbolj napredni v tem gibanju. Oni ne varujejo le tega, kar imajo, ampak posezajo naravnost v sodobni življenski razvoj.

Tok domovinskega varstva se ne razteza le po Nemčiji. Do malega po vseh evropskih državah, najintenzivneje pa po zapadnih se uveljavljajo slične težnje in enaki smotri. Na Švedskem so stopili s 1. januarjem t. l. v veljavo trije zakoni za varstvo prirode. Prvi določa, da sme vsakdo predlagati določeno krajino, določen predmet kot priroden spomenik. Predlog se razglasi v uradnem listu in s prižnice, da se da s tem priliko za morebitne ugovore. Če ni ugovora, pride stvar pred akademijo znanosti v razsodbo. Oblast potem uredi nadaljne postopanje: prepove n. pr. delati v varstvenem kraju stavbe, napravljati plakate, staviti napise, i. t. d. Določi tudi kazni za prestopke.

Drugi zakon se tiče narodnih parkov, ki so kronska last. Tu je prepovedano rušiti in oškodovati prirodne predmete, obdelovati in odstraniti mineralije, sekati in oškodovati drevje, jemati rastline in rastiinske dele, usmrtiti ali loviti živali, pobirati jajca, i. t. d. Park je — takoreč — pravi sveti gaj.

Tretji zakon določa postopanje za razlastitev osebne lasti, ki bi se določila in proglasila za priroden spomenik.

Italija ima jako strog zakon proti izvažanju starih umetnin. Brez uradnega dovoljenja ne sme čez mejo najmanjša stara umetnina. Za privatno last ima vlada predpravo nakupa. Italija je en sam muzej, zdržema, po vsej deželi. Napolnjena je še vedno z zgodovinskimi in umetniškimi spomeniki vseh zgodovinskih dob, četudi se je tekom stoletij spravilo iz dežele nepregledno množino take tvarine, ki pred drugimi polni velike in male zbirke drugih dežela. Varstvo zgodovinskih in umetniških zakladov za Italijo ni le čuvstven moment, ampak je tudi velikega gospodarskega pomena. Dohodki tujskega prometa se računajo letno na 80 do 100 milijonov lir. L. 1908. se je spečalo iz Italije umetnin za 8,586.000 lir. Od te vsote odpade na antike samo 3·16%. Koliko pravih, resničnih antik je bito vmes, ni niti približno ceniti, ker produkcija, sodobna tvoritev antikih predmetov je v Italiji tako izvrstna, kakor je niti v Parizu ni.

Kar so za Italijo starine in umetnine, so za Švico prirodne krasote, posebno slog in slikovitost vasi in posameznih kmetij, malih in večjih mest. Tudi Švicarjem dajejo tujci redno na leto okoli 80 milijonov frankov zaslužka.

Na Francoskem so varstvo zakonito uredili prej ko v drugih državah in preteklega leta izpopolnili z novelo, ki se tiče predmetov zasebne lasti, katerih ohranitev je z ozirom na umetnost in zgodovino narodnega (javnega) interesa.

V Avstriji nimamo še zakona, pač pa načrt zakona, ki ga je vložil početkom minulega leta gosposki zbornici letos umrli baron Hoffert, dolgoletni predsednik centralne komisije za ohranitev umetniških in zgodovinskih spomenikov na Dunaju. Centralna komisija je samostalen urad vzdržan od države. Obstaja iz članov s predsednikom. Organi c. komisije so: 2 generalkonservatorja, konservatorji in korespondenti kot častni sodelovateli, ki dobijo povrnjene morebitne troške za potovanje i. t. d. Ker se je delokrog centralne komisije tekom let jako povečal, je zdaj uposlenih nekaj strokovnjakov, ki so dovršili studij umetniške zgodovine, s stalno plačo. Centralna komisija stavi svoje predloge, za katerih izvršitev je treba denarja, ministrstvu za uk in bogočastje. Konservatorji in korespondenti so razdeljeni po političnih okrajih. Meni sta prideljena okraja Kranj in Kamnik. Notranjska mi je na to stran malo znana, nisem imel priložnosti spoznati je. Priznati se mora, da se centralna komisija intenzivno zanima za Kranjsko in sploh za južne kronovine in je naklonila precej podpor za varstvene namene, oziroma popravila.

Avstrijsko društvo arhitektov na Dunaju je stopilo 1. 1. pred obedve zbornici s peticijo za varstveni zakon. Kakor znano, je v Avstriji zakonodaja jako otežkočena vsled notranje-političnih razmer. Brez zakona pa centralna komisija nima imperativne moči niti za predmete javnega značaja. Načela in delovanja centralne komisije so najširša, v modernem smislu, t. j. prizadevajo si ohraniti in varovati vse estetske vrednote: umetniške in prirodne. Umetnine naj pa ostanejo na svojem mestu, zbirka, muzej naj bo zadnje zavetje, če jih nikakor ni mogoče ohraniti na prostoru, za kateri so bile ustvarjene. Zanimajo se za ohranitev krajevne slike, če je originalna in mična, ne glede na velikost kraja.

Kranjska. Stavbe: cerkve, gradovi, mestna in kmetovalska stanovanja. Na Kranjskem je čez 2000 cerkva in kapel. Prav starih ni. Edini mali ostanek, ki je romanski, je oboj vrat pri cerkvi Malega grada v Kamniku. Gotskih cerkva pa je obilo, večjidel iz pozne gotske dobe in neprimerno več je malih, podružničnih, kakor večjih, po farah, ker so zadnje več predelovali, večali in olepšavali. Podružnice stoje večinoma prosto, tudi samotno, so bolj varne pred požari, in glavni vzrok: poedine in male vasi ne zmorejo toliko kakor fare, morajo štediti.

Vzrok, da ni iz starejše gotske dobe stavb, je isti, iz katerega so zidali po gričih in vrheb: turški napadi. Zidalo se je največ, ko so bili ljudje bolj varni pred Turki t. j. v drugi polovici in proti koncu 15. in v prvi četrtini 16. stoletja, torej okoli l. 1500. — Rateče, Kranjska gora, blejska vas Grad, Kranj, Radovljica, Škofja Loka, Crngrob. Št. Rupert, Trebno, Rudolfovo, Cerknica — imajo gotsko cerkev; pri drugih se najdejo še jasni sledovi gotskega postanka. Med podružnicami so nekatere velike kot večje farne, n. pr. na Krtini, v Praprečah pri Lukovici, pri Sv. Primožu nad Kamnikom.

Slikarska umetnost je bila tedaj močno razširjena. Opravičeno trdim: le izjemoma je bila gotška cerkev brez stenskih slik ali fresk. Prebelili so v pretečenem stoletju, „pred 50 leti“ je navadni izraz; so jih brez milosti; malo je ostalo nedotaknjenih, kakor na Križni gori pri Stari Loki, pri sv. Primožu, pri sv. Janezu ob Bohinjskem jezeru in dr. Nekaj stenskih gotških slik se je odkrilo in očistilo zadnja leta, druge še čakajo vstajenja.

Iz barokne dobe so izven Ljubljane omeniti freske na Skaručini, v Št. Jurju pri Kranju, v Grobljah pri Domžalah. Oltarjev iz barokne dobe je pa še dokaj. Krasi jih bogata rezbarija, živa barva, zlato in srebo. Slike: najlepše so oltarne v Velesovem, Gornjem gradu, ena v Kranju in Dolu od slavnega Šmieda iz Kremsa.

Tudi nekaj razvalin — najobširnejša in najbolj zanimiva je v Begunjah — je na Slovenskem.

Do konca 18. stoletja je bila tradicija živa. Stavbarji oltarjev so bili mojstri iznajditelji, niso delali šablonski in po tiskanih vzorcih.

19. stoletje je bilo za našo domačo umetnost po deželi najslabše. Veliko starega so zavrgli in nadomestilo je bilo malokdaj boljše. Domača umetnija je opešala, ker je zatemnela tradicija, stika z modernim razvojem, pretežno buržoazijskim, pa ni imela dovolj. Tudi z gradovi se smemo nekoliko ponašati. Če je njih početek tudi starejši, je njih sedanja vunjanost v glavnem barokna. Žužemberg, Turjak, Mirna, Soteska in Otočec ob Krki, Blejski grad, so obširne, zanimive in slikovite stavbinske skupine, Freienturn ob Kulpi pa še nudi v glavnem podobo, kakor mu je bila v turških dneh. Tu je omeniti tudi „tabor“; čas je šel preko njih, odstranil stolpe in znižal obzidje. Krtina pri Dobi, sv. Kunigunda pri Ihanu nudi še dobro sliko male trdnjave okoli cerkve ali taborja.

Delalo se je po vzorcih, naročalo iz tujine, iz tovaren, tuje blago brez stika z resničnim življenjem. V takem stanju smo še.

Narodna umetnost: — v glasbi prevladuje harmonika, narodno nošo izpodriva svetovna civilna, tudi za delavca, pri stavbarstvu se uveljavlja suha prakтика po deželi. Vipavska, Gorenjska, Dolenjska, Belokranjska ima še hiše izvirno slovenskega značaja. Najbolj slikovite so lesene, spodaj zidane in zgoraj lesene, katere obkrožuje hodnik. — Les se ne rabi več, edino vezani kozolec. A videl sem tudi čisto nove, spominja prav ponosno na staro tradicijoneino stavbarstvo iz lesa, zida se pa vobče nekaj strokovno. Kaže se pa vendar tudi napredek, opomnim večja okna pri novih hišah, kar je gotovo v korist higijeni, tudi hiše ne tičijo tako v tleh, kakor stare. Šolske stavbe izgledajo prozaično; spominjam se pa šolskega poslopja prav mične, prijazne, prostoumetniške vunanjosti — v Švedskem oddelku Dunajske svetovne izložbe l. 1873.

Letos se je ustanovilo jamsko društvo, ki hoče poleg novih preiskovanj vplivati na varstvo znanih.

Taki duševni toki, katerih eden je varstvo domovine, se širijo, da nihče ne ve natančno kako. Kakor, da bi jih veter zanašal. V svoje začudenje sem čul vaščana navduševati se za stare oltarje domače cerkvice in nasprotovati cerkovniku, ki zahteva novih. Doživel sem druge slične pojave, ki jim ni bilo mogoče pojasniti vira. Giblje se nekoliko tudi že pri nas in najnižji nivo smo preboleli.

Nabira se tudi narodno blago — napevi — z vladno podporo. Centralna komisija dela in izdaja umetniško topografijo. Do zdaj sta izšla dva zvezka. 1. Krems, 2. Dunaj.

Kdaj pride na vrsto Kranjska? Za slovenske pokrajine namerava izdati Leonova družba umetniško topografijo po vzorcu c. kr. centr. komisije, t. j. v velikem formatu, z mnogimi ilustracijami in obrisi predmetov; 1. zvezek naj bi obsegal Ljubljano.

S spominki svetovne slave se ne moremo ponašati, gradiva in predmetov za varstvo pa imamo v obilici.

Književna poročila.

Ocene.

Končnik-Fon: Deutsches Lesebuch für die erste Klasse slowenischer und slowenisch-utraquistischer Mittelschulen und verwandter Anstalten. I. Band. Založila Kat. bukvarna. Ljubljana 1910. Cena broširani knjigi 2:40 K, vezani 3 K. 264 strani.

Ali se naj učimo v naših šolah nemščine? Dočim se da o tem vprašanju glede na ljudske šole debatirati, je že rešeno za srednje šole. Visoki predpisi in lastna korist nam narekujejo, da se z nemščino temeljito bavimo, če tudi prizadeva učencem, ki je nimajo dovolj prilike praktično rabiti, velike težave. Prave metode pa šele iščemo. V ljudskih šolah je dolgo neomejeno vladala gramatična metoda, po kateri so se učenci pač naučili pregibanja, napravili so lahko vzprejemni izpit za gimnazijo, ko so pa vstopili, niso mogli po dva meseca slediti nemškemu pouku. S to metodo sta obračunila zaslužna šolnika Schreiner in dr. Bezjak, ki sta posegla po drugem ekstremu in uvedla za ljudske šole edino pravilno analitično postopanje. Tako pridobijo učenci v kratkem zadostno zalogo v navadnem življenju potrebnih besed, nemščino hitro razumejo in jo tudi za silo lomijo; več pa se od ljudskih šol ne more zahtevati. Da bi pa pripravljale tudi v slovniškem oziru za srednje šole, to ni njih namen, niti bi jim bilo v korist.

Skoro nasprotno pot je ubrala nemščina v naših srednjih šolah. Kakor bi jo popolnoma obvladali, so rabili naši učenci iste knjige, kakor oni, ki jim je nemščina materin jezik. Pouk je bil muka za učence in učitelje. Ker ni bilo primernege slovarja, je bilo treba neznane besede in oblike (v začetku skoro vse) napisati na tablo, odkoder so jih učenci s trdom in z napakami prepisovali. Kolika zamuda časa! Vrhtega so nemške čitanke mnogo

pretežke in za prva dva razreda pravzaprav nerabljive. Zato pomenijo Štritofove knjige velik napredek, ker so berila lahka in srečno izbrana. Vendar se zdi, da vsaj za prvi razred niti Štritofova čitanka s svojo direktno metodo ne pride do zaželenega uspeha. V začetku se za vsako berilo potrebuje preveč časa, kar ubija v učencih zanimanje. Tudi je jako težko in malo uspešno, sistematiško obravnavati slovnisko stvarino ob berilih, ki imajo edino to skupno, da obsegajo lahke, navadne besede. Sigurno znanje slovnice pa je za srednješolce neobhodno potrebno. Ker manjkajo učencem vsi pripomočki, so popolnoma navezani na učitelja in je vsako zasebno štivo skoro popolnoma izključeno. Da bi se pa nemščina po načinu starih jezikov poučevala sintetično, bi bilo še bolj zagrešeno.

Kakor povsod, je tudi tu srednja pot najboljša pot. Če naj gresta štivo in slovnica roko v roki, kar je za prva dva razreda potrebno, potem ni dovolj, da so berila lahko umljiva, urejena morajo biti po slovnških vidikih. Kakor se nam to zdi obsebi umevno, je bilo vendar nekaj novega, kar sta uvedla Končnik in Fon v svojo čitanko. Glavno načelo je gotovo pravo, če bi se tudi vsak ne strinjal s podrobnim izvedenjem.

Knjiga je razdeljena v tri dele: A. Čitanka s slovnškimi (v začetku le slovenskimi) opombami, 143 strani, med temi je slovnške stvarine za kakih 30 strani, tako da čitanka za se ni preobširna. B. Slovnica; tu je sistematiško podana vsa slovnška snov, kar je pride v poštev za prvi razred. C. Besednjak za berila 1 do 70, za ostala berila 71 do 190 pa je besednjak združen s frazeologijo. Koncem knjige se nahaja dodatno seznam krepkih glagolov. Ugaja mi, da je knjiga združena s slovnico v eni knjigi, saj se učenci niso zastoj bali nemške slovnice. Predznanja se za knjigo skoro ne zahteva nobenega, da le znajo nemški brati in pisati. Pač predpogoj je znanje slovenske slovnice, zato je izpuščeno vse, tudi iz skladnje, kar zna učenec oddrugod. Knjiga je v prvi vrsti namenjena za gimnazije, zato se rabi povsod latinska terminologija, tuintam so navedeni tudi primeri iz latinščine. Berila so urejena z ozirom na gramatično snov, seve ne strogo po govornih razpolih, ker bi sicer trpela vsebina, povsod pa se vidi premišljeno postopanje. Nesovislih sestavkov je prav malo, kjer je slovnška stvarina suhoparna, tam je berilo kratkočasno, nekatere „anekdote“ so vzete kakor iz „Fliegende Blätter“. Tu je dobro služila knjiga Čeha Ouřednička. Deklinacija se obravnava dvakrat, prvič takorekoč splošno, da dobijo učenci pregled, drugič pa bolj podrobno. Odobravati je tudi, da so nekatera berila tiskana z latinico.

Besednjak bo prihranil mnogo truda in časa, obenem pa omogočil, da se bodo učenci mogli pripravljati na nova berila in tudi kaj zasebno čitati. Ideja frazeologije je gotovo vse hvale vredna, izvedena pa se mi zdi tuptatam nespretno in brez pravega načela. Treba bi bilo razločevati med besednimi zvezami, ki so jako redke, starinske in se nahajajo morda le v dotičnem berilu, in med frazami, ki se jih rabi pogosto v vsakdanjem življenju. Le poslednjih se naj učenec uči in uporablja. Odločno bi tudi svaril, da bi se vsled besednjaka vkoreninila po načinu starih jezikov metoda predstavljanja. Besednjak naj služi zgolj v razumevanje neznanih besed. Sicer pa bodi učni jezik kolikor mogoče nemški. — Prepričan sem, da bo nova knjiga jako olajšala in poglobila nemški pouk, zadnjo besedo bo seve govorila — praksa.

Tisk je skrben, korektura vestna, cena v primeri z drugimi slovenskimi knjigami nekoliko previsoka.

Dr. A. Dolar.

Zlatni orasi. Štivo za mladež. Uredio R. F. Magjer. — Založil Lj. Szekler v Osijeku. Cena 1 K.

To je prvi zvezek „Knjižnice za mladež“, ki jo namerava izdajati znani mladinski pisatelj hrvaški R. F. Magjer v Osjeku, naš znanec v „Pedagoškem Letopisu“ Šolske Matice. Pričujoči zvezek v 4° obliki, je — kar je pri takih podjetjih važno — prav lepo opremljen z mnogimi slikami, z izvirnimi in že znanimi (slikarji so: Saša Šantel, Dragan Mlekuš in Drag. Renarić); vsebina pa so mu v pretežni večini pesmice, kakršne so prikladne za nežno mladino, posnete iz otroškega življenja in prepojene s koristnimi in blažilnimi nauki. Manj je spisov v prozi (basni, povestic itd.) Želeli bi si za bodoče zvezke razmerje obratno: mnogo proze, manj pesmic, razen če so pripovedne, kajti deca poezij ne čita rada (uči se jih na izust!), pač pa je nenasitna napram povesticam, ki morajo dati fantaziji mnogo opravka; dobrodošli so tudi lahkotno pisani poučni članki.

Podjetje je v dobrih rokah; zakaj gosp. Magjer ni le spreten pisatelj, ampak tudi dober organizator. Želimo njemu in njegovemu podjetju mnogo uspeha! Tudi Slovenci naj pokusijo sladkost „zlatih orehov“!

Dr. Jos. Tomišek.

Novosti.

Die Enquete für körperliche Erziehung im k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht je izšla v c. kr. založbi šolskih knjig na Dunaju — Cena 5 K, katere je vpsolati naprej. Za daues se omejimo samo na izjavo, da je knjiga, za koje nabavo delajo c. kr. dež. šolski sveti z ukazi, malo predraga. Natančnejši pregled nam je obljubljen.

Druga zbirka prostih spisnih nalog učencev krškega in litijskega okraja. (Ponavljalna šola.) Uredil Janko Polák, nadučitelj v Št. Vidu pri Zatičini. Izdal in založil Ljudevit Stiasny, c. kr. okr. šolski nadzornik v Krškem. V Krškem 1910. Tiskala Zadružna tiskarna v Krškem. Dobi se pri nadučitelju J. Poláku v Št. Vidu pri Zatičini po 1 K 60 h. — Obširneje o tej knjigi izpregovorimo o priliki.

Razgled.

Letošnja šolska poročila.

Letno poročilo I. mestne petrazredne deške ljudske šole, strokovne nadaljevalne šole za mehansko-tehniške obrti in trgovske gremialne nadaljevalne šole v Ljubljani. Učnih moči je bilo 15, od katerih je ena učiteljica bila prideljena slovenski dekliški osemrazrednici. Učencev je bilo koncem leta 653 v 11 razredih in sicer 644 Slovencev in 9 drugih narodnosti. Za višji razred sposobnih je bilo 523, nesposobnih 127 ali 19%, neizprašani so ostali 3. Za vstop v srednje šole se jih je oglasilo 69. — V strokovni nadaljevalni šoli za mehansko-tehniške obrti je bilo 13 učnih moči, učencev pa koncem leta 180 in sicer 176 Slovencev ter 4 Nemci. Strokovne nadaljevalne šole, ki so zdaj razdeljene po strokah in spojene s posameznimi ljubljanskimi

ljudskimi šolami, so panoge bivše obrtne nadaljevalne šole na realki. S to preosnovno se je uvedel tudi slovenski učni jezik in odpravil brezplodni večerni pouk. — Trgovska gremialna nadaljevalna šola je imela 8 učnih moči, učencev pa koncem leta 107, v začetku leta 126, med njimi 121 Slovencev. Šola je do lanskega leta bila spojena z Mahrovo privatno trgovsko šolo. Lani se je uvedla slovenščina kot učni jezik za vse predmete in se je šola združila s I. mestno deško ljudsko šolo.

Letno poročilo petrazredne mestne nemške deške ljudske šole v Ljubljani. Učiteljskih moči je bilo 6, učencev koncem I. 142 in sicer 84 Nemcev, 43 Slovencev, 15 drugih. Za višji razred sposobnih je bilo 120, nesposobnih 19, neizprašani 3. Za srednje šole se jih je prijavilo 22. — 5 razredov za 142 učencev, to je potrata!

Letno poročilo osemrazredne mestne nemške dekleške ljudske šole v Ljubljani. Učnih moči je bilo 13, učenk pa koncem leta 312 v 10 razredih, 206 Nemk, 93 Slovenk, 13 drugih. Za višji razred sposobnih je bilo 288, nesposobnih 21, neizprašane 3. Učni uspehi so zelo ugodni, čemur se pri majhnem številu učenk v vsakem razredu ni čuditi. Tretji in peti razred sta imela vzporednice; en oddelek 3. razreda je imel 41, drugi pa 17 učenk, skupaj torej 58; en oddelek 5. razreda je štel 27, drugi 16, skupaj 43 učenk!

Letno poročilo uršulinskih dekleških šol v Ljubljani. Vnanja (slovenska) petrazredna ljudska šola je imela v vseh razredih vzporednice in 423 učenk, med temi 416 Slovenk. Za višji razred sposobnih je bilo 353, nesposobnih 64, neizprašanih 6. — Vnanja (slovenska) meščanska šola je štela 150 učenk, vse Slovenke. Za višji razred sposobnih 133, nesposobnih 17. — Notranja (nemška) petrazredna ljudska šola, ki služi obenem kot vadnica, je imela 233 učenk in sicer 40 Nemk, 180 (!) Slovenk, 13 drugih. Za višji razred sposobnih je bilo 196, nesposobnih 33, neizprašane 4. — Notranja (nemška) meščanska šola je štela 146 učenk in sicer 42 Nemk, 97 Slovenk, 7 drugih. Sposobnih za višji razred je bilo 134, nesposobnih 9, neizprašane 3. — Učiteljice je imelo letos I. in III. letnik, v obeh skupaj 75 kandidatinj.

Letno poročilo c. kr. državne gimnazije z nemškim učnim jezikom v Ljubljani. V uvodu je življenjepisna črtica o šolskem svetniku prof. Alfonsu Paulinu, znanem botaniku in pisatelju slovenskih prirodopisnih učnih knjig. Učnih moči je bilo 10 za obvezne predmete, med njimi nobenega suplenta! Učencev je bilo v 6. razredih 127 javnih, 1 privatist in 14 deklic hospitantinj. Med dijaki so bili 4 Slovenci in 118 Nemcev. Odlično sposobnih je bilo 43 dijakov in 6 deklic, sposobnih 75 dijakov in 7 deklic, vobče sposobni 3 dijaki in 1 deklica, nesposobni 4. Ponavljalni izpit se je dovolil enemu, dva sta ostala neizprašana.

Program državne gimnazije v Celovcu. V uvodu je spis: Beiträge zur Volksliteratur Kärntens. Von Dr. Franz Kotnik. Razpravlja o slovenskem ljudskem pesniku Andreju Schusterju. Učnih moči je bilo 26 za obvezne predmete, 1 protestantski veroučitelj, 2 za neobvezne predmete in 3 poizkusni kandidati. Dijakov je bilo 489, in sicer 403 Nemci, 82 Slovencev. Odlično sposobnih 71, sposobnih 298, vobče sposobnih 33, nesposobnih 54, ponavljalnih izpitov 29, neizprašani 3 in 1 izreden učenec.

Letno poročilo c. kr. državne gimnazije v Gorici. V uvodu je spis: O luteranstvu na Goriškem (konec). Spisal dr. K. Capuder. Učnih moči je bilo 32 za obvezne in 3 za proste predmete. Učencev je bilo 623 javnih, 3 privatisti in 52 v pripravljalnem razredu. Po narodnosti so bili: 302 Slovenca v gimnaziji in vsi v pripravljalnem razredu, 264 Italjanov, 52 Nemcev, 8 drugih. Odlično sposobnih 69, sposobnih 383, vobče sposobnih 52, nesposobnih 93, ponavljalnih izpitov 16, dopolnilnih izpitov 12. — Učni jezik je nemški.

Letno poročilo c. kr. državne gimnazije v Trstu. V uvodu je spis: Valvasor als Ethnograph. Eine Charakteristik. — Von Prof. Dr. J. Merhar. Učencev je bilo 517

javnih in 22 privatnih (med temi 19 deklic). Javnih učencev je bilo 173 Slovencev, 172 Nemcev, 135 Italijanov, 19 Srbo-Hrvatov, 18 drugih. Odlično sposobnih 37+13, sposobnih 314+3, vobče sposobnih 59+1, nesposobnih 69+1, ponavljalnih izpitov 31, neizprašanih 7+4. — Učni jezik je nemški.

Program c. kr. državne gimnazije v Pulju. Učencev je bilo 166 javnih, 28 privatistov (23 deklic) in 28 v pripravljalnem razredu. Po narodnosti je 55+18 Nemcev (Nemk), 65+5 Italijanov, 21 Hrvatov, 20+3 Slovencev, 5+2 druga. Odlično sposobnih 18+6, sposobnih 117+12, vobče sposobnih 12, nesposobnih 13+2, ponavljalni izpiti 4+1, dopolnilni izpiti 2+4. — Učni jezik je nemški.

Letno poročilo c. kr. državne realke v Gorici. V uvodu sta dva spisa. Nas zanjima: »Poizkušnje pri računih«. Zapiski iz šolske prakse. Zbral Jakob Zupančič. To razpravo bi naj prečital vsak učitelj računstva in matematike! Učencev je bilo 439 in sicer 162 Slovencev, 193 Italijanov, 65 Nemcev in 16 drugih. Odlično sposobnih 22, sposobnih 269, vobče sposobnih 36, nesposobnih 87, neizprašani 4, ponavljalnih izpitov 21. Realca ima pripravljalni razred za Italijane, ki je imel v dveh oddelkih 79 učencev. — Učni jezik realke je nemški.

Pedagoški paberki.

K reformi ljudske šole. (Iz M. f. P. u. S. II. 7.) Učit. društvo v Lipskem je vzprejelo pred kratkim k reformi ljudske šole sledeče teze, ki so tudi za nas aktualne:

1. Naloga ljudske šole naj se tako formulira, da pridejo do veljave moderne zahteve na polju pedagogike. Po teh ima ljudska šola nalogo, vzgojiti otroka za delavnega člana kulturne skupnosti.

2. Izpolnjevanje te naloge zahteva učiteljski stan, ki bodi prost malenkostnih predpisov. Prostost učiteljeva se mora zlasti raztezati na učni načrt in urnik. Učitelju mora biti na prosto dano, da napravlja izpremembe po svojem pedagoškem prepričanju v razporedbi učne stvarine ter menjave in sestave v urniku. Na nižji stopnji mora odpasti razdelba ur po načrtu.

3. Da se sploh lahko računi na gotov napredek v pedagoški znanosti in razvoju, morajo biti zajamčene izpreminjevalne možnosti v šoli. V ta namen se morajo dovoliti razredi in šole za poizkuse.

4. Kar se ne more podati zanimanju otrok in kar otroci ne morejo zavedno predelati, se ne sme vzeti v področje ljudske šole.

5. V vseh strokah ljudske šole se mora izvesti princip najvišje samodelavnosti, torej povdarjati tudi manualno.

6. Podlaga vsemu pouku bodi domovinsko življenje.

7. V prvih štirih letih mora biti pouk osredotočen na domovinski nazorni pouk. Po petem šol. letu se lahko obravnava delitev predmetov. Prirodosnanstvene discipline se morajo združiti v »delavskem pouku«. Vendar naj se vežejo medsebojno in z delavskim poukom tudi drugi predmeti. Šolsko čitanje, pisanje in računanje je odpraviti z delavskega načrta prvega šolskega leta.

8. Da se omogoči največja samostojnost učencev pri pouku in intenzivno predelanje snovi, se mora omejiti sedanje število metodičnih enot.

9. Napraviti je šolske vrte in delavnice.

—č.

Šolske in učiteljske vesti.

Ljudske šole na Hrvaškem. Leta 1908. je bilo na Hrvaškem 1536 ljudskih šol 125 državnih, 49 konfesijskih in 62 privatnih. Ena šola pride na 1710 prebivalcev.

Po učnem jeziku je bilo od državnih šol: 1402 hrvaške, 16 nemških, 4 slovaške in 3 madžarske. Od konfesijskih je bilo 29 srbskih, 10 nemških in 10 madžarskih. Od privatnih je bilo 18 srbskohrvaških, 6 nemških in 38 madžarskih. V celoti torej 32 nemških in 51 madžarskih, kar se na Hrvaškem rado prezira in zanemarja.

Za šole se je izdalo 5,460.565 K. Učiteljev je bilo 1808, učiteljic 1095, skupaj 2903 in sicer 2657 državnih, 98 konfesijskih in 148 privatnih.

Za šolo sposobnih otrok je bilo 378.304 ali 14,4% vsega prebivalstva. Šolo obiskovalo pa je samo 253.337 otrok, t. j. 66,97%. V šolah je bilo 183.227 katoliških in 57.094 pravoslavnih otrok.

XXXVIII. glavna skupština i svečana sjednica „Hrv. pedagoško-književnoga zbora“ će se držati dne 22. i 23. kolovoza o. g. u dvorani hrvatskog učiteljskog doma v Zagrebu. Dnevni red: Dne 22. kolovoza u 5 sati poslije podne. 1. Otvaranje skupštine. 2. Izvještaj tajnikov o društvenom radu g. 1909/10. 3. Izvještaj blagajnikov za g. 1909. 4. Izvještaj čuvara školskog muzeja. 5. Izvještaj otpravnika knjiga. 6. Izvještaj revizijskog odbora o pregledanju računa za g. 1909. 7. Izbor revizijskog odbora, koji će pregledati društvene račune za g. 1910. 8. Proračun za g. 1911. 9. Prijedlozi. — Dne 23. kolovoza u 10 sati prije podne svečana sjednica. 1. Govor predsjednika. 2. Proglašenje zaključaka glavne skupštine. 3. »Sloboda volje«, predaje član dopisnik Andrija Kunek. 4. »Život i rad Josipa Klobučara«, čita pravi član Josip Škavić.

Skupščina „Bolgarske učiteljske zveze“. Pretekli mesec se je v Sofiji vršil XVI. kongres »Bolgarske učiteljske zveze«. Kongresa se je udeležilo 126 delegatov. Shod je otvoril predsednik upravnega odbora Ploštakov. V predsedstvo se bili izvoljeni: G. Penčev za predsednika, T. Dimitrov, G. Krstev in Zidarov za podpredsednike, Kazasov pa za tajnika. Število članov se je od lanskega leta pomnožilo za 1176. Zveza obsega sedaj 82 društev s 4666 člani.

Srbsko učiteljstvo Bosne in Hercegovine je na izredni skupščini svojega »Udruženja« dne 21. in 22. aprila t. l. razpravljalo štiri najvažnejša vprašanja: o vrednosti narodne šole, o načelih šolske uredbe, o učiteljskih plačah in o šolski anketi. O vsakem teh vprašanj se je podal obširen referat, kateremu je sledila debata in končno so se zahteve učiteljstva sestavile v primernih resolucijah. *

Disciplinarne kazni na Kranjskem. V letih 1906—1908. je bilo na Kranjskem 67 učiteljev discipliniranih in sicer 1 odpuščen iz šolske službe, 1 od mesta, 4 kazensko premeščeni, 6 premeščenih iz službenih ozirov, 9 ukorov, višji plačilni razred se ni dovolil 4, starostna doklada se ni priznala 6, šolsko vodstvo se je odvzelo 2, pismeno grajanih je bilo 32 učnih moči.

Šolstvo v tujini.

Ljudske šole v Srbiji. Dne 1. januarja 1910 je bilo v kraljevini Srbiji 1386 ljudskih šol in sicer 1212 deških in 174 dekliških. V Belgradu je bilo 21 ljudskih šol. Učnih moči je bilo 2582 in sicer 1539 učiteljev in 1043 učiteljic.

Nikola Tesla za srbsko šolo. Slavni srbski učenjak fizik Nikola Tesla, ki živi v Ameriki, je podedoval vse premoženje sarajevskega metropolita Mandića, svojega strica. On pa je to dedščino poklonil za srbsko šolo v Gopiću.

Argentinija za prosveto. Povodom 100letnice argentinske republike je sklenila vlada, da sežida v raznih mestih republike 400 novih ljudskih šol.

Višješolski vestnik.

Na avstrijskih srednjih šolah uvedejo strelne vaje. Pričenši s prihodnjim šolskim letom se uvedejo po vseh avstrijskih srednjih šolah, in sicer za dijake zadnjih dveh razredov, torej na gimnazijah za sedmo- in osmošolce, na realkah pa za šesto- in sedmošolce strelne vaje, pod nadzorstvom vojaških oblasti. Korno poveljništvo v Pragi se je že obrnilo na češki deželni šolski svet z vprašanjem, koliko dijakov bi prišlo v poštev, ker namerava že s prihodnjim šolskim letom pričeti s poslovanjem tega pedagoškega unika. Vendar strelne vaje ne bodo obligatorne in k sreči za enkrat klasifikacija še odpade.

Poljske študentke na avstr. univerzah. Iz Lvova poročajo, da je bil tam shod poljskih vseučiliških slušateljic, na katerem je bila sprejeta resolucija, v kateri se zahteva za absolventke poljskih srednjih in trgovskih šol na ruskem Poljskem vstop na avstrijska vseučilišča.

Mala poročila.

Prvi maturantje cetinjske gimnazije. V cetinjski gimnaziji se je letos polagala prva zrelostna izkušnja. Od 14 kandidatov sta 2 zrela z odliko, 11 soglasno, eden pa z večino glasov. Knez Nikola je prisostvoval nekaj časa, naučni minister pa ves čas ustmeni izkušnji.

Nov šolski list. V Skoplju (Üsküb v takozvani Stari Srbiji na Turškem) je začel izhajati list »Srpska Škola«, ki hoče delovati za napredek pouka in vsega šolskega gibanja. Lastnik in odgovorni urednik je D. Dimitrijevič. Naročnina za inozemstvo je 10 frankov v zlatu. »Srpska Škola« izhaja 15. dne vsakega meseca.

Zahvala. Podpisano vodstvo izreka tem potom najiskrenejšo zahvalo vsem onim, ki so pripomogli, da je XXII. glavna skupščina Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev dne 6. in 7. avgusta t.l. v Novem mestu uspela tako lepo. Prav posebno pa se zahvaljuje »Učiteljskemu društvu za novomeški okraj« za presrčen sprejem in tovarišu predsedniku Davorinu Matku za lepi pozdrav na kolodvoru; pripravljalnemu odboru za obilni trud, ki ga je imel s pripravami za Zavezino zborovanje; blagorodnemu gosp. županu Josipu Ogoreutzu za laskave besede, ki nam jih je izpregovoril na kolodvoru v pozdrav; slavnemu narodno-naprednemu občinstvu novomeškemu za krasen sprejem na kolodvoru in vsem onim, ki so nam kazali svoje simpatije s tem, da so okrasili svoje hiše z zastavami; slavni »Narodni čitalnici« za prepustitev prostorov v »Narodnem domu«, za zborovanja; gosp. Radovanu Krivicu in Engelbertu Ganglu za njiju izborni, temeljiti poročili; gosp. prof. Majcnu, ki nas je pozdravil v imenu »Narodne čitalnice«, gosp. prof. Antonu Jugu za navdušen govor in iskren pozdrav, ki ga je izpregovoril v imenu političnega društva »Skala«; gosp. juristu Radovanu Krivicu za pozdrav v imenu akademiških prosvetnih organizacij; gosp. juristu Iv. Legatu za pozdrav v imenu »Dolenjske podružnice Prosvete«; gosp. ravnatelju Rohrmannu in gosp. adjunktju Lapajnetu za ljubezniv sprejem in za razkazovanje uredb in naprav na deželni kmetijski in vinarski šoli na Grmu; vsem onim, ki so brzojavnim in pismenim potom pozdravili naš shod; vsem dragim in milim gostom neučiteljem, ki so prihiteli med nas, in sploh vsem udeležencem, ki so pripomogli, da je nastopila Zaveza tako impozantno. — Vodstvo Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev. Tajnik: Vilibald Rus. Predsednik: L. Jelenc.

